

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำเสนอสาระสำคัญ ตามลำดับ ดังนี้

1. วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารกับการจัดการศึกษา
 - 1.1 ประวัติวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร
 - 1.2 การปกครองคณะสงฆ์ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร
 - 1.3 งานด้านการศึกษาภายในวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร
2. วิธีการจัดการศึกษา ตามสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.1 สาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามช่วงชั้น
 - 2.2 มาตรฐานการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.3 แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.4 บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา
 - 2.5 บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา
3. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอน
 - 3.1 ความหมายของประสิทธิภาพการสอน
 - 3.2 องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารกับการจัดการศึกษา

1. ประวัติวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร

วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิด ราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ ณ ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2167 สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเหตุที่ทรงโปรดให้สร้างวัดสืบเนื่องมาจากพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นรอยพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ ณ ที่ตรงนี้ทรงมีศรัทธาเลื่อมใสยิ่งนัก โปรดเกล้าฯ ให้ช่างก่อเรือนหลังน้อยสวมรอยพระพุทธรูปไว้เป็นการชั่วคราวก่อน หลังจากเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยา จึงเริ่มสถาปนาถาวรสถานที่รอยพระพุทธรูปขึ้นเป็นพระมหาเจดีย์สถาน และโปรดให้สร้างพระมหามณฑปครอบรอยพระพุทธรูป พร้อมกับโปรดให้เจ้าพนักงานสร้างพระอารามสำหรับพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำเพื่อการดูแลรักษา

พระมหาเจดีย์สถาน เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมสืบไป (วัดพระพุทธรบาท, 2551, หน้า 60-62)
 วัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร รวมมีอายุได้ 384 ปีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2167 ถึงปัจจุบัน

รอยพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรีเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย เห็นได้จากประวัติศาสตร์ราชพงศาวดาร และตำนานพระพุทธรบาทว่า พระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่พระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมาเกือบทุกพระองค์ จะเสด็จมานมัสการและบำเพ็ญพระราชกุศล ทำนุบำรุงพระพุทธรบาทเสมอ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) พระองค์มิได้เสด็จ ๔ ด้วยพระองค์เองแต่มีพระบรมราชโองการดำรัสให้ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จขึ้นไปเป็นแม่การยกพระมณฑปพระพุทธรบาท พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ไม่ปรากฏว่าพระองค์เคยเสด็จฯพระพุทธรบาท เพียงแต่โปรดฯให้สร้างพระมณฑปน้อยสวมรอยพระพุทธรบาทข้างในให้บริบูรณ์ตามเดิม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ก็ไม่ปรากฏว่า พระองค์เคยเสด็จพระราชดำเนินไป นมัสการพระพุทธรบาท เสด็จแต่กรมพระราชวังบวร ๔ เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงดำริว่า "พระพุทธรบาทนี้ ก็ได้รับความรับรองเลื่อมใสนับถือว่าเป็นพระมหาเจดีย์สถาน จากมหาชนจำนวนมากนับแต่โบราณกาลแล้ว ถึงแม้จะเป็นเพียงอุทเทสิกเจดีย์ก็ควรทะนุบำรุงรักษาไว้ เป็นของคู่บ้านเมืองคู่เมือง" จึงเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระพุทธรบาท ด้วยกระบวนใหญ่ สมโภชพระพุทธรบาทเป็นเวลาหลายวัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระองค์ได้เสด็จมานมัสการรอยพระพุทธรบาทถึง 4 ครั้ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินยกยอดพระมณฑปพระพุทธรบาท เมื่อ พ.ศ.2456 แล้ว ต่อมาได้โปรดฯให้สร้างเครื่องสูงประดิษฐานไว้ในพระมณฑปเพื่อเป็นเกียรติยศของพระพุทธรบาท ส่วน รัชกาลที่ 7 และรัชกาลที่ 8 โดยเหตุที่บ้านเมืองอยู่ในยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงทำให้พระองค์มีพระราชกรณียกิจประจำพระองค์มาก จึงยังไม่มีโอกาสที่จะเสด็จพระราชดำเนิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) เสด็จพระราชดำเนินนมัสการ รอยพระพุทธรบาท เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2495 ในงานพระราชพิธียกพระจุลมงกุฎสวมยอดพระ มณฑปพระพุทธรบาท และพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินพระพุทธรบาทอีกครั้งเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2503 ในงานพระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสรณ์กับพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถ เมื่อ พ.ศ. 2542 ทางกรมศิลปากรได้กำหนดบูรณปฏิสังขรณ์มณฑปที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทเพื่อเฉลิมพระเกียรติ และน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระราชสักการะเนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 6 รอบ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๔ เสด็จพระราชดำเนินแทน พระองค์ประกอบพระราชพิธียกจุลมงกุฎยอดพระมณฑปพระพุทธรบาท และสมโภชพระพุทธรบาท เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2542 (วัดพระพุทธรบาท, 2551, คำนำ) นอกจากนี้ยังบรมวงศานุวงศ์หลาย พระองค์เสด็จมานมัสการรอยพระพุทธรบาทเป็นประจำ

2. การปกครองคณะสงฆ์ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร

วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ตั้งวัดและที่ธรณีสงฆ์จำนวน 6,267 ไร่ 24 ตารางวา แบ่งเป็นเขตได้ 4 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตจัดผลประโยชน์ และเขตสาธารณสงเคราะห์ ที่ดินทั้ง 4 เขตนี้ เจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดการให้เป็นไปโดยเรียบร้อยตามกฎหมาย พระธรรมวินัย กฎข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้ขัดขืนคำสั่งเจ้าอาวาสที่สั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย ฯลฯ ถือว่าเป็นการขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน (วัดพระพุทธบาท, 2542, หน้า 51)

ตามธรรมเนียมประเพณีของสงฆ์ เจ้าอาวาสย่อมมีตำแหน่งสมณศักดิ์อย่างต่ำคือ พระราชาคณะชั้นสามัญ อันเป็นประเพณีนิยมมีมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา เฉพาะวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารเจ้าอาวาสมีสมณศักดิ์ประจำตำแหน่งที่ พระมหามงคเทพมุนีศรีรัตนไพโรจน์ ปรีดประเทศ เขตอรัญวาสี (บพิตร) ส่วนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เจ้าอาวาสมีสมณศักดิ์ลดลงเหลือเพียงชั้นพระครูผู้ครองพระอารามหลวง ส่วนสมณศักดิ์โปรดเกล้า ฯ มาพระราชทานแก่พระราชาคณะในกรุงเทพฯ ฯ และเพื่อรักษาประเพณีเดิมไว้ จึงโปรดให้พระราชาคณะตำแหน่งนี้มีหน้าที่กำกับกรมพระพุทธบาท เพื่อตรวจตราพระภิกษุสงฆ์ในเวลากลางเทศกาล รายงานเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร เท่าที่มีปรากฏหลักฐานตั้งแต่รัชกาลที่ 3 (วัดพระพุทธบาท, 2542, หน้า 70) คือ

- 2.1 พระครูพุทธบาล (พา) รัชกาลที่ 3
- 2.2 พระครูพุทธบาล (นุช) ตั้งแต่ - 2440
- 2.3 พระครูพุทธบาล (พุ่ม) ตั้งแต่ พ.ศ.2440 - 2479
- 2.4 พระครูญาณมุนี (เปล่ง อโกลสขโณ น.ธ.ตรี) ตั้งแต่ พ.ศ.2479 - 2489
- 2.5 พระครูสรกิจพิจารณา (ฉิม ชินวโส ป.ธ.5) ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2495
- 2.6 พระธรรมรัตนกร (มณี สุพโจ ป.ธ.6) ตั้งแต่ พ.ศ. 2497 - 2533
- 2.7 พระราชรัตนกวี (เสวก รมุมวโร ป.ธ.7) ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 - 2536
- 2.8 พระธรรมปิฎก (ชวลิต อภิวิฑฒโน ป.ธ.9) ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ถึงปัจจุบัน (ดำรงแต่งตั้งเจ้าอาวาสเมื่อมีสมณศักดิ์ที่ พระศรีรัตนเมธี)

เมื่อพระธรรมปิฎก (ชวลิต อภิวิฑฒโน) เป็นเจ้าอาวาสบริหารงานคณะสงฆ์ ได้บูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปซึ่งเป็นประดิษฐานรอยพระพุทธบาท และได้กำหนดแนวนโยบายในการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ที่ถือว่าเจ้าอาวาสองค์ก่อน ๆ ไม่ได้กำหนดไว้ คือ "ปลูกคน ปลูกป่า พัฒนาพระอาราม" ดังที่มีผู้ประพันธ์กาพย์ยานีไว้ (วัดพระพุทธบาท, 2538, หน้า 80) ไว้ว่า

ปลูกคนมีคุณภาพ	หวังซิมซาบในสังคม
ปลูกป่าสวนผสม	ให้ร่มครึ้มคุ้มเงาเศียร

แผนผังพระอาราม	กิ่งดงามบ่ออาเกียรณ์
เรียบริ้อยดูแลเนียบ	คือปณิธานที่สืบสนธิ์
สมำบ้าน บันดาลสุข	สมำรุกข์ บันดาลผล
เสมอชาติ ประมาณชน	เสมอคน ประมาณตัว
ช่วยไปกว่าใจหยุด	ชีวิตสุดมีดสลัว
พุทธศาสน์ประกาศตัวทั่ว	ประทีปธรรมต้องกำจาย

จากแนวนโยบายการปกครองของเจ้าอาวาสทำให้วัดพระพุทธรูป ราชวรมหาวิหาร เริ่มตั้งโรงเรียนพระปริยัติแผนกธรรมบาลีและพัฒนาศึกษาภายในวัดเป็นผลให้ได้รับการแต่งตั้งเป็นโรงเรียนพระปริยัติแผนกบาลีประจำจังหวัดสระบุรี แห่งที่ 1 และได้สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรของวัดมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนในรูปแบบของการไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนตลอดทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ มาเข้าค่ายพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม จัดให้มีการปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระสงฆ์สามเณรผู้บวชใหม่ภายในพรรษา พระที่เรียนนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก พระภิกษุสามเณรครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นประจำทุกปี ที่ถือเป็นแนวนโยบายว่า ปลุกคน

แนวนโยบายในการปลูกป่า คือ ปลูกต้นไม้บนพื้นที่รกร้างว่างเปล่าของวัดที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน ปรับปรุงให้เป็นรมณีสถานเรียกชื่อว่า อุทยานการศึกษาและปฏิบัติธรรม ฝ่ายคณฤชและวิปัสสนาธุระ และมีการปลูกป่าที่บริเวณหลังเขาโพธิ์ลังกา เริ่มตั้งแต่พระบรมราชานุสรณ์พระเจ้าทรงธรรมจนถึงหมู่บ้านบ่อพรานล่างเนื้อ ปัจจุบันป่าที่ปลูกไว้สามารถอำนวยความสะดวกในการให้ร่มเงา และเป็นที่พักผ่อนสำหรับประชาชนทั่วไปและยังอำนวยความสะดวกให้คณะสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา นักศึกษา และนักเรียนใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมศึกษาธรรมฝ่ายวิปัสสนาธุระเป็นประจำ

แนวนโยบายในการพัฒนาอาราม คือ การบูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปและปรับปรุงผังโครงสร้างภายในบริเวณวัดให้เป็นสัดส่วน มีการวางท่อระบายน้ำ ปรับปรุงตลาดร้านค้าภายในบริเวณวัด ปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่นภายในวัด จนประชาชนที่สัญจรมากราบนมัสการรอยพระพุทธรูปต้องออกปากว่า วัดพระพุทธรูปเป็นสถานที่ร่มรื่นมีสภาพที่เปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก

จากแนวนโยบาย 3 ด้านที่ตั้งไว้ งานปลูกป่า พัฒนาอารามถือได้ว่าพระธรรมปิฎก (ชวลิต อภิวิฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูป ราชวรมหาวิหารได้ดำเนินการเป็นที่เรียบริ้อยเป็นอย่างดี แต่งานด้านการปลุกคน เพื่อพัฒนาให้คนเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีความประพฤติดีในส่วนตัว เมื่อตนดีแล้วก็นำความดีไปเผยแพร่แก่สังคมนั้นเป็นงานที่จะต้องทำต่อไปและทำอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้มีความรู้ด้านพุทธธรรมโดยการศึกษาพระปริยัติแผนกธรรมแผนกบาลี และศึกษาความรู้สายสามัญควบคู่กันไป แล้วนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ต่อไปตั้งมีงานปรากฏในงานด้านการศึกษาภายในของวัดพระพุทธรูป ราชวรมหาวิหาร

3. งานด้านการศึกษาภายในวัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร

การจะให้การศึกษาแก่ใคร คนต้องเป็นคนที่มีการศึกษาที่ดีก่อนจึงจะสามารถสอนให้คนอื่นรู้ตามและเข้าใจตามได้ ดังนั้น แนวนโยบายการปลูกคน จึงจัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความรู้ทางฝ่ายโลกอย่างจริงจังภายในวัด ดังนี้ (วัดพระพุทธรบาท, 2551, หน้า 154-166)

3.1 พระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี

พระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีเป็นการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถเป็นศาสนทายาทที่มีความรู้และความประพฤติที่ดีเหมาะสมกับสมณสาธูป คือ

3.1.1 พระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้เปิดสอนตั้งแต่นักธรรมชั้นตรีถึงนักธรรมชั้นเอก โดยเปิดทำการศึกษาเล่าเรียนในช่วงเข้าพรรษาจนถึงออกพรรษาของทุกปี

3.1.2 พระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นบาลีไวยากรณ์ - ประโยค ป.๓.9 ในปีการศึกษา 2550 มีครูสอน 21 รูป นักเรียน 125 รูป

3.2 การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์เป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเกี่ยวกับวิทยาการทางโลกในระดับความรู้ต่าง ๆ กัน ตามวุฒิเดิมของผู้เข้ารับการศึกษา โดยทางวัดจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาพร้อมทั้งอุปกรณ์การเรียนให้ ดังนี้

3.2.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยวัดได้ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี จัดให้มีการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายแก่พระภิกษุสามเณรของวัด

3.2.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยวัดได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี เปิดการสอนหลักสูตรปริญญาตรี สาขาการศึกษาโปรแกรมวิชาพระพุทธศาสนา และโปรแกรมเทคโนโลยีการศึกษา แก่พระภิกษุสามเณรของวัด และพระภิกษุสามเณรภายในเขตจังหวัดสระบุรี ตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 จนถึงปัจจุบัน มีจำนวน 4 รุ่น

3.2.3 การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นมา วัดพระพุทธรบาทให้การสนับสนุนการศึกษาระดับปริญญาโทอย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันมีพระภิกษุผู้รับทุนการศึกษา จำนวน 101 รูป ทั้งที่เป็นพระภิกษุของวัดและพระภิกษุต่างวัด และมีพระภิกษุวัดสามารถสอบเรียนต่อในระดับปริญญาเอกได้ 1 รูป

3.2.4 สนับสนุนบุคลากรการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนต่าง ๆ ด้วยวัดได้เห็นความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นการสนองนโยบายของมหาเถรสมาคมในการส่งเสริมจริยธรรม ศีลธรรมในโรงเรียน จึงได้ส่งพระภิกษุสามเณรของวัดผู้มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติศาสนกิจตามวัตถุประสงค์ได้ ไปเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ได้แจ้งความประสงค์กับทางวัดมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2537 จนถึงปัจจุบัน มีโรงเรียนที่พระภิกษุสามเณรไปสอน จำนวน 12 แห่ง

3.3 งานการเผยแผ่ธรรมและโครงการอบรม

วัดได้จัดการเผยแผ่พุทธธรรมในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรและเป็นการส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรมแก่สังคม เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมทั่วไป ดังนี้

3.3.1 โครงการอบรมวิปัสสนากรรมฐาน เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อฝึกอบรมภาคจิตภาวนาให้แก่พระสังฆาธิการ ภายในจังหวัดสระบุรี ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ก่อนศึกษาอบรมภาควิชาการต่อไป เพื่อให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามศีล สมาธิและปัญญาเพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักทฤษฎีและหลักปฏิบัติของการพัฒนาจิตด้วยการเจริญสมาธิและปัญญาเพื่อสามารถนำหลักธรรมปฏิบัติไปเผยแผ่ให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป เพื่อสร้างศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาสืบไปเพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดแก่สาธุชนทั่วไป ระยะเวลาการฝึกอบรมรุ่นละ 6 คืน 7 วัน

3.3.2 โครงการปฏิบัติธรรม เป็นโครงการที่วัดร่วมกับคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดสระบุรี จัดเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2541 เป็นต้นมา เป็นโครงการที่จัดภายในพรรษา เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่เรียนนักธรรมชั้นโทชั้นเอก และพระนวกะที่บวชภายในพรรษาได้มาร่วมกันปฏิบัติธรรมกันมีภูมิลำเนาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยจัดขึ้นในช่วงเข้าพรรษา และในช่วงเดือนมีนาคม จัดการโครงการปฏิบัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้มีโอกาสในการปฏิบัติธรรม

3.3.3 โครงการอบรมพัฒนาจิตค่ายคุณธรรม หลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นโครงการที่วัดร่วมกับโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตจังหวัดสระบุรีและจังหวัดใกล้เคียงที่มีความประสงค์จะนำนักเรียนมาเข้าค่ายคุณธรรม โดยวัดจัดออกค่าใช้จ่ายในการเข้าค่ายทั้งหมด นักเรียน ครูของโรงเรียนนั้นๆ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในแต่ละปีจะมีนักเรียนมาเข้าค่าย จำนวน 17 ค่าย

3.4 โรงเรียนที่พระภิกษุสามเณรไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา

วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารได้ส่งพระภิกษุสามเณรไปช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยเห็นความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชน และเป็นการสนองนโยบายของมหาเถรสมาคมในการส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมแก่เด็กในโรงเรียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบัน มีจำนวนโรงเรียน 12 แห่ง ในจำนวนโรงเรียนเหล่านั้น แต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันทางขนาดและจำนวนนักเรียนเป็นโรงเรียนของรัฐ เป็นโรงเรียนเอกชน ดังมีรายชื่อดังนี้

3.4.1 โรงเรียนวัฒนาอุบลวิทยา เป็นโรงเรียนเอกชนขนาดเล็ก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลพระพุทธบาท อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นโรงเรียนเอกชนมีนางสาวราภรณ์ ไวยากรณ์

เป็นผู้จัดการโรงเรียน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป

3.4.2 โรงเรียนท่ายพิบูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่ใกล้กับวัดพระพุทธบาท ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป

3.4.3 โรงเรียนเทศบาลพระพุทธบาท สังกัดเทศบาลเมืองพระพุทธบาท ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพระพุทธบาท เลขที่ 3/6 ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ 13 ตำบลพระพุทธบาท อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาจำนวน 7 รูป

3.4.4 โรงเรียนพระพุทธบาท สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป

3.4.5 โรงเรียนพระพุทธบาทพลาณกุลวิทยา เป็นโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่ที่ตำบลพุกวางเปิดสอนตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2550 มีบุคลากรครูจำนวน 29 คน มีนักเรียนจำนวน 480 คน มีพระภิกษุสามเณรไปช่วยสอนจำนวน 6 รูป

3.4.6 โรงเรียนประชาสงเคราะห์รังสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่ เลขที่ 51/5 หมู่ที่ 5 ถนนพหลโยธิน ตำบลพระพุทธบาท อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป

3.4.7 โรงเรียนสุธีวิทยา เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่เลขที่ 50 หมู่ 5 ตำบลพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 13 รูป

3.4.8 โรงเรียนอนุบาลวัดพระพุทธบาท สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป

3.4.9 โรงเรียนวัดตรีบุญญาราม สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลธารเกษม อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เปิดสอนตั้งแต่

ระดับชั้นอนุบาล ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 6 รูป

3.4.10 โรงเรียนพุลเจริญวิทยา เป็นโรงเรียนเอกชน ตั้งอยู่ที่ ตำบลหนองแก อำเภอบางขัน จังหวัดสระบุรี ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2548 ทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1-ประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีนางสุทิน พูลเจริญ เป็นผู้รับใบอนุญาตจัดตั้ง นายโชติ พูลเจริญ เป็นผู้จัดการและนายชูเกียรติ พูลเจริญ เป็นครูใหญ่ ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป

3.4.11 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 1 ตั้งอยู่ในเขตตำบลพุแค อำเภอมะนิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เปิดสอนตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 8 รูป

3.4.12 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ตั้งอยู่เลขที่ 321 ถนนนารายณ์มหาราช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี สังกัดคณะกรรมการการอุดมศึกษา เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551 มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป

ซึ่งจำนวนและระดับชั้นของนักเรียนที่พระภิกษุสามเณรของวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร เข้าไปทำการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น ดังปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1 รายชื่อโรงเรียนที่พระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท เข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ที่	โรงเรียน	ระดับชั้น ที่สอน (คน)	จำนวน นักเรียน (คน)	จำนวน ครู ทั้งหมด (คน)	จำนวน พระ (รูป)	หมายเหตุ
1	วัฒนานุกูลวิทยา	ป.4 - ป.6	173	30	2	
2	ท้ายพิบูล	ป.6 - ม.3	369	41	3	
3	เทศบาลพระพุทธบาท	ป.5 - ม.3	425	45	7	ม.1-ม.3 215 คน
4	พระพุทธบาท	ป.4 - ป.6	81	10	3	
5	พระพุทธบาท "พลาณุกูลวิทยา"	ม.1 - ม.6	480	29	6	
6	ประชาสงเคราะห์รังสรรค์	ป.4 - ป.6	45	10	3	
7	สุธีวิทยา	ม.1 - ม.6	560	66	13	15 ห้อง
8	อนุบาลวัดพระพุทธบาท	ป.4 - ป.6	317	49	7	
9	วัดตรีบุญญาราม	ป.4 - ป.6	51	8	6	

ตาราง 1 (ต่อ)

ที่	โรงเรียน	ระดับชั้น ที่สอน (คน)	จำนวน นักเรียน (คน)	จำนวน ครู ทั้งหมด (คน)	จำนวน พระ (รูป)	หมายเหตุ
10	พุลเจริญวิทยา	ป.4 - ป.6	123	21	3	
11	เทพศิรินทร์ พุแค	ม.1 - ม.6	1,900	69	8	
12	สาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ เทพสตรี	ม.1 - ม.6	1,020	29	7	
	รวม		5,544	407	68	

ที่มา (คู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, 2551)

วิธีการจัดการศึกษาตามสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

1. สาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามช่วงชั้น

สาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่สถาบันการศึกษาต้องจัดให้เกิดการเรียนรู้แก่นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยนักเรียนแต่ละระดับชั้นต้องศึกษาถึงสิ่งที่คุณธรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ตามช่วงชั้น ดังต่อไปนี้ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2548, หน้า 20-21)

ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 - ป.3) มีจุดมุ่งหมายให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาประจำชาติเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยและเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย ด้วยการเรียนรู้ประวัติของพระพุทธเจ้าตอนประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานอย่างคร่าว ๆ ในเบื้องต้น โดยเน้นเหตุการณ์ตอนเยาว์วัยถึงออกบวชเพื่อให้เกิดศรัทธาและอุทิศสละที่จะเรียนรู้หลักธรรมเบื้องต้น คือ โอวาท 3 อันได้แก่ ละเว้นจากชั่ว ทำความดี และทำจิตให้บริสุทธิ์ แล้วนำมาปฏิบัติเพื่อเป็นศาสนิกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามฐานะเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันทั้งที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน

ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 - ป.6) มีจุดมุ่งหมายให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่า และในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ และเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย ด้วยการเรียนรู้พุทธประวัติ เน้นเหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้ประกาศพระศาสนาเสด็จกลับไปโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติ ทรงบำเพ็ญพุทธกิจต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก มีความรู้และศรัทธาต่อพระรัตนตรัยและพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญต่อมวลมนุษยชาติ รวมทั้งเข้าใจหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ

ไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ตระหนักในการละเว้นจากความชั่ว ทำความดี และทำจิตให้บริสุทธิ์

ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 - ม.3) มีจุดมุ่งหมายให้รู้การทำสังคายนาเพื่อรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลก และให้เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์พุทธประวัติที่เรียนมาแล้วอย่างละเอียดและเป็นระบบ เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับคุณของพระรัตนตรัยให้เข้าใจ รู้เรื่องชั้น 5 ธาตุ 4 และหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต และความเจริญของชีวิต ทั้งส่วนที่ควรรู้ คือ ทุภี ส่วนที่ควรละคือ สมุทัย ส่วนที่ควรทำให้แจ้งคือ นิโรธ และส่วนที่ควรเจริญ คือ มรรคมืองค์ 8 และดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 - ม.6) มีจุดมุ่งหมายให้รู้ว่า พระพุทธศาสนา มีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีข้อปฏิบัติยึดทางสายกลาง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเชื่อมโยงได้กับศาสตร์สมัยใหม่ รู้จักแก้ปัญหาตามวิธีการของอริยสัจ 4 ในขณะที่เดียวกันก็ให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตที่ดำเนินไปตามกระบวนการแห่งปฏิจสมุปบาท สรรพสัตว์ต้องอิงอาศัยกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นคนมีใจกว้างและมีเหตุผลสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคมประเทศชาติและโลก

2. มาตรฐานการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

มาตรฐานการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในส่วนของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่แบ่งเป็นมาตรฐานเรียกชื่อว่า สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2548, หน้า 3) ได้กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน 3 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 1 เข้าใจ ประวัติ ความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐานที่ 2 ยึดมั่นในศีลธรรมการทำความดีมีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานที่ 3 ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ในการกำหนดรายละเอียดมาตรฐานการเรียนรู้ นั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้เป็นไว้เป็นรายละเอียดไว้ 4 ช่วงชั้น (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 12-15) ดังนี้

ตาราง 2 มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจ ประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา
หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติ
ในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. 1 – 3	ป. 4 – 6	ม. 1 – 3	ม. 4 – 6
1. รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา และคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	1. รู้และเข้าใจเรื่องราวพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติ ความสำคัญของศาสนา ศาสนาและคัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือ	1. รู้ และเข้าใจประวัติ ความเป็นมา ความหมาย และ องค์ประกอบ ความสำคัญของศาสนา คัมภีร์ทางศาสนาที่ตน นับถือ และวิเคราะห์ พระจริยาวัตรของ ศาสดาสาวกที่สำคัญ ของศาสนา ต่างๆ	1. เข้าใจและวิเคราะห์ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ของศาสนาต่างๆ ใน เรื่องศาสนาหลักธรรม สาวกผู้สืบทอด ศาสนา ศาสนสถาน ศาสนพิธี และเป้าหมายสูงสุดของ ชีวิต
2. รู้และบอกหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน	2. รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของ ศาสนาที่ตน นับถือและศาสนาอื่นๆ	2. สามารถนำ หลักธรรมศาสนาไปใช้ ในการดำเนินชีวิตอย่าง สันติสุข	2. สามารถเลือกสรร หลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือไปประยุกต์ใช้ ในการกำหนดเป็นแนวทาง ในการ ดำเนินชีวิตอย่างมี เหตุผลเพื่อการอยู่ ร่วมกันได้สันติสุข
3. รู้และเข้าใจการบริหารจิตและเจริญปัญญาที่เหมาะสมตามวัยโดยให้ความหมายของสติสัมปชัญญะของสติสัมปชัญญะ ความระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อม	3. รู้และเข้าใจในเรื่อง การบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้ รู้ ความหมายของ สติสัมปชัญญะ สมาริ และปัญญา	3. รู้และเข้าใจ ความหมายประโยชน์ และกระบวนการของ การฝึกบริหารจิต เจริญปัญญา และใช้ในชีวิตประจำวัน	3.วิเคราะห์กระบวนการ ฝึกบริหารจิต และ เจริญ โดยให้รู้การคิดที่ ถูกวิธี เพื่อใช้ในชีวิต ประจำวัน และให้ คำปรึกษาแนะนำผู้อื่น ได้

ที่มา: (กรมวิชาการ, 2545. หน้า 12)

ตาราง 3 มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธา
ในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. 1 – 3	ป. 4 – 6	ม. 1 – 3	ม. 4 – 6
1. ชื่นชมการทำความดี ของตนเองบุคคลใน ครอบครัวโรงเรียนและ ชุมชน	1. ชื่นชมการทำความ ดีของบุคคลในสังคม พร้อมทั้งบอกแนว ปฏิบัติของตนเพื่อเป็น หลักในการดำเนินชีวิต	1. เชื่อมั่นในการทำ ความดีตามหลัก จริยธรรม โดยใช้ข้อมูล สารสนเทศมาสนับสนุน เพื่อการอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุข	1. ตระหนักถึงผลของ การทำความดีและ ความชั่วจากการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ความเป็น เหตุเป็นผล ของ สถานการณ์ที่ต้อง เผชิญเพื่อการตัดสินใจ เลือกแนวทางปฏิบัติ ตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และกำหนด บทบาทเป้าหมายใน การดำรงชีวิต เพื่อการ อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ สุข
2. เห็นคุณค่าและตั้งใจ ทำความดีและบอก เหตุผลการทำความดี ของตนเองและผู้อื่นให้ บุคคลในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ได้ รับรู้และชื่นชม เพื่อการ อยู่ร่วมกันได้อย่าง สันติสุข	2. เห็นคุณค่าและการ ทำความดีของ บุคคลสำคัญ และเสนอ เป็นแนวทางการ ประพฤติปฏิบัติของ ตนเอง กลุ่มเพื่อนและ สังคมใกล้ตัวเพื่อการอยู่ ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	2. ตระหนักถึงการ ทำความดีของ บุคคลที่เป็นแบบอย่าง ทางศีลธรรมจาก การศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูลข่าวสาร ความ เป็นเหตุเป็นผลของ สถานการณ์ที่ต้อง เผชิญและนำเสนอเป็น แนวทางการประพฤติปฏิบัติ ของตนเองกลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม เพื่อ การอยู่ร่วมกันได้อย่าง สันติสุข	2. เห็นความสำคัญของ ค่านิยมและจริยธรรม ทางสังคมที่เป็น ตัวกำหนดความเชื่อ และพฤติกรรมที่ แตกต่างกันของแต่ละ บุคคลเพื่อขอจัดความ ขัดแย้งและนำไปสู่การ อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ สุข

ตาราง 3 (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. 1 – 3	ป. 4 – 6	ม. 1 – 3	ม. 4 – 6
3. เห็นประโยชน์ของการฝึกสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิเพื่อเจริญปัญญา	3. เห็นประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามแนวทางศาสนาและสามารถปฏิบัติได้	3. ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาและสามารถปฏิบัติได้	3. ศรัทธาและเห็นคุณค่าความสำคัญของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา และสามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

ที่มา: (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 13)

ตาราง 4 มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. 1 – 3	ป. 4 – 6	ม. 1 – 3	ม. 4 – 6
1. รู้และปฏิบัติตนตามคำแนะนำเกี่ยวกับหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมดีงามและหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง กลุ่มเพื่อนและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิก และ สิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัว ชุมชนและประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือโดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน สังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนเกี่ยวข้องและประเทศชาติเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถืออย่างมีเหตุผลโดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อมในสังคมไทย สังคมโลก เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ตาราง 4 (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. 1 – 3	ป. 4 – 6	ม. 1 – 3	ม. 4 – 6
2. ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญของศาสนาตามคำแนะนำที่เหมาะสมกับวัย	2. ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจ	2. ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจและเห็นคุณค่า	2. ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาและสนับสนุนเผยแผ่แนวปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา
3. ฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการให้สงบตามคำแนะนำโดยกำหนดรู้กาย วาจา ใจให้พร้อมกันได้	3. ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นได้โดยมีสติสัมปชัญญะ ในขณะที่ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา	3. มีทักษะในการบริหารจัดการ และเจริญปัญญา และนำมาใช้ในการคิดที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	3. มีทักษะในการบริหารจัดการและเจริญปัญญา นำมาใช้ในการคิดที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ คุณภาพชีวิตและสังคม

ที่มา: (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 14-15)

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชา พระพุทธศาสนา อาศัยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักที่เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤตทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่วิธีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีวิจรรณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการวิธี (technical know how) อยู่ในสังคมไทย ในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิพร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตรการเรียนรู้จิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาสื่อ ได้กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน เพื่อพัฒนา

ผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานและการประกอบอาชีพ ดังนั้น การออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (self learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (concept learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนด ฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติสมาธิอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่นด้วย

การจะเกิดการเรียนรู้ดังกล่าวได้จำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องอาศัยความประสานกันระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงาน ครูผู้สอนและคนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา มาร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องศึกษาให้เข้าใจในหลักสูตรเป็นอย่างดี ผู้บริหารในสถานศึกษาต้องเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา และผู้มีความรู้ในชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรพิเศษในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ต้องมีส่วนในการจัดการเรียนรู้ด้วยตรงกับงานวิจัยของจันทา ทองทา (2541, หน้า 91) ปราวณี ปิยะวารการ (2546, หน้า 149) และพระมหาภูมเมศร์ ขาเหลา (2543, หน้า 79) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า กรมวิชาการควรร่วมมือกันให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหา เทคนิค การสอนการวัดผล ประเมินผลโดยมีการอบรมประชุมสัมมนา สถาบันการศึกษาอื่นๆ ควรอบรม เรื่องเทคนิคและวิธีการสอนใหม่ๆ ผู้บริหารควรเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา และจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันให้เอื้อต่อการเรียนการสอน จัดหาสื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอต่อความต้องการของครูและนักเรียน ด้านครูผู้สอนควรมีวุฒิ ทางพระพุทธศาสนา ครูควรคิดค้นเทคนิควิธีสอนหรือประยุกต์นวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ๆ มาพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และควรนำเรื่องราวหรือข่าวสารจากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ เป็นต้นมาใช้ประกอบการสอน ต้องมีการเชิญผู้มีความรู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร เพื่อให้ให้นักเรียนได้ตระถึงความสำคัญและเพื่อสร้างความสนใจของนักเรียน สอดคล้องกับ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาความพร้อมในการใช้หลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี (พระมหาสำเภา คำแก้ว และคนอื่นๆ. 2546) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเขตจังหวัด สระบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ว่า ควรจัดศึกษาอบรมและ ศึกษาดูงานให้กับพระสงฆ์และฆราวาสผู้สอนในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี เพื่อพัฒนา

ความพร้อมในการใช้หลักสูตร เพื่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และผู้บริหารการศึกษาควรทำการสำรวจสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติการสอนนักเรียนหรือเป็นที่ปรึกษาแก่ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา

ในการสอนของพระพุทธเจ้า แต่ละครั้งจะประสบผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่ถือว่าเป็นลีลาการสอน คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตาชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติไว้ใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยากทำให้จิตใจเข้มแข็งร่าเริงเบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ อาจผูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ กล้าหาญ ร่าเริง หรือ ชี้ชัด เจริญธรรม ฝึกคิด เบิกบาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542, หน้า 45)

ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา บทบาทของครูสำคัญมากเพราะครูเป็นผู้แนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชาและจรรยา (วิชชาจรณสมปนโน) วิชาคือความรู้ดี จรรยาคือความประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ "แนะให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น" ดังพุทธพจน์ที่ว่า ดุมฺเหติ กิจฺจํ อาตปฺปอกฺขาตาโร ตถาคตา การลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย พระตถาคตเป็นผู้บอกวิธีการ ความศรัทธาเป็นรุ่งอรุณแห่งการศึกษา เมื่อจิตอ่อนโยน มีศรัทธาพร้อมที่จะพัฒนาไปตามลำดับ 7 ชั้นของพระราชชาวมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2541, หน้า 57) ดังนี้

ขั้นที่ 1 มีศรัทธาเข้าไปหาครู

ขั้นที่ 2 ศึกษาคำสอนของท่าน

ขั้นที่ 3 จดจำเรื่องที่ศึกษา

ขั้นที่ 4 พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น

ขั้นที่ 5 เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ

ขั้นที่ 6 เกิดฉันทะ คือ ความพอใจ การศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ได้

ขั้นที่ 7 อุตสาหะ คือ รับไปปฏิบัติ

ลำดับขั้นทั้ง 7 นี้ เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต ที่ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจะต้องทำให้นักเรียนผู้เรียนเกิดความไว้วางใจคือมีศรัทธาที่จะเข้าไปหา ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีที่สามารถทำให้นักเรียนเกิดศรัทธาได้ เมื่อนักเรียนเกิดศรัทธา ผู้สอนที่ดีจะยอมจะค่อยน้อมนำเอาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปตามลำดับของขั้นตอนจนบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามบทนั้นๆ ต่อไป

4. บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ในสถานการณ์ทั่วไปมักจะประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม คือ ผู้สอนและผู้เรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาลักษณะ วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ ที่จะนำไปสอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน และนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้และ ลักษณะรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทที่สำคัญของครูจึงต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอน ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดผลมากที่สุด สำหรับการจัดออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน เช่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 218-220)

4.1 ครูควรมีการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนว่า ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร ต้องให้ออกาสกับผู้เรียนได้ใช้ กระบวนการสืบเสาะแสวงหาความรู้ที่ค้นพบด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด การค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันจะทำให้ผู้เรียนนั้นเรียนอย่างมีความหมายต่อตัวผู้เรียนเองเป็นอย่างมาก

4.2 ครูควรใช้การบูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน อันรวมไปถึงสถานการณ์ เงื่อนไขการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม และพร้อมที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ สร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาต่อไป

4.3 ครูจะต้องมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เพื่อการประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้ อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจาก ผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้ว ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ระบุหรือคาดหวังไว้ ส่วนประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดนั้น ควรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจที่จะได้ฝึกปฏิบัติ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ได้อย่างไร ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัด ต้องอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้เพียงข้อเดียวก็ได้ ในขณะที่เดียวกันประสบการณ์การเรียนรู้เพียงเดียว อาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้หลายอย่างก็ได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกโดยไม่มีความรู้สึกว่าการกำลังถูกบังคับให้ทำ เพราะถ้ามีการบังคับจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อย

4.4 ครูควรจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามศักยภาพ

4.5 ครูต้องคอยเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วผู้เรียนควรจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากความไม่รู้ เป็นรู้และรู้จริง จากทำไม่ได้ ทำไม่เป็นเปลี่ยนมาเป็น ทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบ เปลี่ยนมาเป็นชอบ

4.6 ครูต้องยึดหลักการที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้านคือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง ครูจะให้หลักการของศาสตร์ที่จะสอนเท่าที่จำเป็น ให้เพียงวิธีการเรียนรู้ แต่ต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าเรียนจากสมาธิและพิจารณาตน (self learning) คือเรียนไปประเมินผลการปฏิบัติของตน ปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ รู้รอบ รู้ลึกและรู้แจ้งในที่สุด

4.7 ครูต้องทบทวนบทบาทของตนเองใหม่ว่าตน คือ ผู้ที่ให้องค์คุณของกัลยาณมิตร 7 ประการ คือ

- 1) วางตนในฐานะผู้ที่ศิษย์ไว้วางใจ
- 2) วางตนให้น่าเคารพ
- 3) วางตนในฐานะผู้ทรงคุณความรู้
- 4) วางตนในฐานะเป็นที่ปรึกษาที่ดี
- 5) วางตนในฐานะผู้ฟังที่ดี ฟังทั้งคำพูดและความรู้สึกของศิษย์
- 6) วางตนในฐานะผู้ทรงปัญญา สามารถอธิบายอย่างลึกซึ้งให้ศิษย์กระจ่างได้
- 7) วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ

4.8 ครูจะต้องรู้จักเด็กเป็นรายกลุ่ม รายบุคคล และมองว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่จะเป็นอัจฉริยะได้อย่างน้อย 8 ด้าน คือ เหตุผล ภาษา ศิลปะ กายสัมผัส ดนตรี มนุษย์สัมพันธ์ การเข้าใจตนเองหรือเข้าใจชีวิต เข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า อัจฉริยภาพในเชิงพหุปัญญา (multiple intelligences) ของโฮเวิร์ดการ์ดเนอร์ (Howard Gardner)

4.9 ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ลูกศิษย์ ครูจึงต้องเปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพ ทั้ง 8 ด้านของเด็กแต่ละคน

4.10 การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ซึ่งครูจะต้องเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปกับธรรมชาติของวิชา ครูจะต้องรู้ใจนักเรียน ให้นักเรียนรู้ทั้งหลักการ วิธีการเรียนรู้ และคุณธรรมที่จะเกิดตามธรรมชาติของวิชา

4.11 ครูควรจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ บูรณาการคุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ โดยถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤติตนยึดหลักคุณธรรม และพัฒนาคนให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์ ฯลฯ

สรุปได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศ และสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มจะช่วยให้ครูมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจ และวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน

5. บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริงและเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิด ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำ ตามธรรมชาติของวิชาด้วยความรู้สึกที่ดีงาม อันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สำหรับบทบาทที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 220-221)

5.1 ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ครองกิจกรรมและร่วมประเมินผลการเรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น

5.2 มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง จากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

5.3 ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้เกิดผล

5.4 รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่คนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

5.5 รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ขณะนี้เป็นอย่างไรและประพฤติให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

5.6 รู้ความพอดีด้านต่างๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร และการกระทำต่างๆ

5.7 รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

5.8 รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไร ใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

5.9 รู้จักความแตกต่างแห่งบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไร ใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่าควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

5.10 มีศรัทธา มีความละเอียดรอบาป มีความกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตใจมั่นคง และมีปัญญา

5.11 รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น

5.12 ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

5.13 มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

5.14 ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

โดยสรุปก็คือ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดในสาระพระพุทธศาสนา ไม่ใช่วิธีการเรียนรู้โดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง โดยใช้ทักษะการจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งของครูและผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอน

1. ความหมายของประสิทธิภาพการสอน

ในส่วนของความหมายของคำว่าประสิทธิภาพการสอนนี้ มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

อารมณีย์ เทียนพิทักษ์ (2528, หน้า 44) ประสิทธิภาพการสอน หมายถึง กระบวนการและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสอนที่ผู้สอนจัดขึ้นในการสอนแล้วทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ทั้งทางด้านวิชาการและบุคลิกลักษณะ

วิโรจน์ คำนึ่งคุณากร (2530, หน้า 40) ประสิทธิภาพการสอน หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ครูผู้สอนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล (2531, หน้า 52) ประสิทธิภาพการสอน หมายถึง ผลของการสอนที่ทำให้นักศึกษาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายของการสอนที่ตั้งไว้

เจเวียง ทองธรรมชาติ (2541, หน้า 60) กล่าวไว้ว่า ประสิทธิภาพการสอน หมายถึง ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ภายในระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ทำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ไรอัน (Ryans, 1960, p.141) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพคือ การสอนที่ครูแสดงออกในทางที่เป็นการพัฒนาทักษะ ความเข้าใจ นิสัยการทำงาน เจตคติที่พึงปรารถนา การปรับค่านิยม และการปรับตัวของนักเรียน

แฟลนเดอร์ (Flanders, 1970, p.165) ได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพการสอนว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสอนของครูและความเจริญของงานด้านพัฒนาการของนักเรียนที่เกิดจากผลการสอนนั้น ประสิทธิภาพการสอนจึงเกี่ยวข้องกับลักษณะการสอนที่ครูเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงในชั้นเรียนโดยพิจารณาจากการจัดเนื้อหาให้เป็นระบบและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน มีการใช้สื่อวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการสอน ตลอดจนความสัมพันธ์ของครูที่มีต่อนักเรียน

กู๊ด (Good, 1973, p.589) ให้ความหมายของประสิทธิภาพการสอนไว้ว่า เป็นการใช้แผนการสอนหรือวิธีการสอนซึ่งทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ

เมดเลย์ (Medley, 1987, p.159) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่ครูสามารถสามารถทำ การสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า คำว่า ประสิทธิภาพการสอนได้ว่า หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ครูผู้สอนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะ มีเจตคติที่ดี และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงประสงค์

2. องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอน

ประสิทธิภาพการสอน เป็นการสอนที่ผสมผสานด้วยปัจจัยต่างๆ ที่สามารถทำให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการสอนที่ตั้งเอาไว้อย่างสมบูรณ์ อีกอย่างหนึ่งเป็นการใช้แผนการเรียนรู้หรือวิธีการสอนซึ่งทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ

การสอนที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อบรรลุผลความมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ นั้นยังขึ้นอยู่กับตัวประกอบหลายส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน นั่นก็คือ องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอน ซึ่งได้มีผู้แสดงถึงองค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนไว้แตกต่างกันไป ดังนี้

การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ซึ่งมีทั้งฝ่ายผู้สอน ผู้เรียน สิ่งแวดล้อม และอื่นๆ สำหรับฝ่ายผู้สอนนั้น องค์ประกอบที่สำคัญสรุปได้ ดังนี้ (ปราโมทย์ จันทร์เรือง, 2547, หน้า 10)

1. ครูเป็นผู้มีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนอย่างกว้างขวาง ถูกต้องแม่นยำ
2. มีการกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิด การสังเกต เปรียบเทียบ
3. ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่ผู้เรียน มีการทำงานเป็นกลุ่ม
4. มีการส่งเสริมนักเรียนให้เรียนด้วยการกระทำ
5. มีการตอบสนองความต้องการของนักเรียน

6. มีการสอนให้สัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นๆ ในหลักสูตร
7. มีการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา ระดับชั้นและวุฒิภาวะของผู้เรียน
8. มีกิจกรรมอย่างหลากหลายให้นักเรียนได้กระทำ
9. การส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
10. มีการใช้การจูงใจ
11. มีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย
12. มีความยุติธรรมในการประเมินผล
13. มีเทคนิคในการสอน จัดการสอนอย่างสนุกสนานมีชีวิตชีวา
14. มีการสร้างความสนใจก่อนลงมือทำการสอนเสมอ
15. มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา

สำหรับองค์ประกอบฝ่ายผู้เรียนซึ่งมีความสำคัญไม่ด้อยไปกว่ากันซึ่งมีองค์ประกอบ

ดังนี้

1. ทักษะทางปัญญา เป็นทักษะที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสภาวะแวดล้อมรอบตัวได้ดี เป็นทักษะที่มีการสะสมมาตั้งแต่เริ่มเรียน โดยจะมีเพิ่มขึ้นตามมาลำดับของการเรียนรู้
 2. ยุทธวิธีด้านความรู้ ความเข้าใจ เป็นความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านการงานและการแก้ปัญหา
 3. ความสามารถในการรับข่าวสาร ข้อเท็จจริง คือ ความสามารถในการเรียนรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่พบเห็นได้มากขึ้น
 4. เจตคติ คือผลทางด้านอารมณ์ สังคม และจิตใจ ที่มีต่อเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ เช่น การชอบ ไม่ชอบ สนใจ ไม่สนใจ
 5. ทักษะทางด้านร่างกาย หมายถึง การเคลื่อนไหวได้อย่างแคล่วคล่องรัดกุม แสดงถึงความสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- วิเชียร ไชยบัง (2544, บทคัดย่อ) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอน มี 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบด้านทักษะความเป็นครู
2. องค์ประกอบด้านภูมิหลังของครู
3. องค์ประกอบด้านการสอน

องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน คือ ครูผู้สอน ที่ถือเป็นองค์ประกอบทางการเรียนในห้องเรียน ด้านจิตภาพที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นองค์ประกอบทางการเรียนในห้องเรียนที่มีชีวิตจิตใจ มีการแสดงออกปรากฏให้เห็น องค์ประกอบในการสอนของครู (สุพจน์ คนยีน, 2551, หน้า 35) ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. บุคลิกภาพของครู
2. เทคโนโลยีการสอนของครู
3. ความรู้และประสบการณ์สอนของครู
4. การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน

เจเวียง ทองธรรมชาติ (2541, หน้า 63) ได้กล่าวไว้ว่า ประสิทธิภาพการสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 9 คือ

1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ด้านการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้
4. ด้านกลวิธีสอน
5. ด้านการควบคุมชั้น
6. ด้านบรรยากาศชั้นเรียน
7. ด้านการให้ความเป็นธรรม
8. ด้านการวัดผลและประเมินผล
9. ด้านบุคลิกลักษณะครู

คีเรียคู (Kyriacou, 1993, p.10) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะมุ่งเน้นที่กิจกรรมในชั้นเรียน โดยเฉพาะการมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นพิจารณาได้จากตัวแปร ที่สำคัญ 3 ชนิด คือ

1. ตัวแปรด้านบริบท หมายถึง คุณลักษณะต่างๆ ของบริบทในกิจกรรมการเรียนรู้ บทเรียน ผลของความสำเร็จในกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นตัวแปรนี้จะครอบคลุมคุณลักษณะ ต่างๆ ดังนี้ คุณลักษณะของครู เช่น อายุ ประสบการณ์ คุณลักษณะของนักเรียน เช่น อายุ ความสามารถ คุณลักษณะของชั้นเรียน เช่น ขนาด สภาพสังคม คุณลักษณะของวิชา เช่น เนื้อหา ระดับความยากง่าย คุณลักษณะของโรงเรียน เช่น ความน่าเชื่อถือ สิ่งอำนวยความสะดวก คุณลักษณะของชุมชน เช่น ความมั่งคั่ง ความหนาแน่น และคุณลักษณะของโอกาส เช่น เวลา ความรู้ที่มีมาก่อน

2. ตัวแปรด้านกระบวนการ หมายถึง คุณลักษณะของพฤติกรรมการสอนของครูและพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน คุณลักษณะของงานและกิจกรรมในชั้นเรียน ซึ่งอาจส่งผลถึงความสำเร็จของกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นตัวแปรนี้จะรวมถึงความกระตือรือร้นของครู ความ ชัดเจนในการสอน การใช้คำถาม การใช้คำชมและการวิจารณ์ การสื่อสารแบบไม่มีถ้อยคำ กลยุทธ์การจัดการ วิธีการอบรม บรรยากาศของชั้นเรียน ความเหมาะสมของภาระงานชนิดของ การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่นักเรียน การรวมเนื้อหา นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน นักเรียน มีปฏิสัมพันธ์กับครู กลยุทธ์การเรียนรู้ของนักเรียน สิ่งเหล่านี้อาจไม่จำเป็นต้องมีครบตาม รายละเอียด

3. ตัวแปรด้านผลผลิต หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในภายหลังที่เกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ ความรู้ ทักษะต่างๆ ความสนใจในวิชา การตั้งใจทางด้านสติปัญญา ความมั่นใจในการเรียน และการนับถือตนเอง การพัฒนาความเป็นอิสระของนักเรียนและการพัฒนาทางสังคม ผลที่ปรากฏในภายหลังนี้สามารถทดสอบได้ด้วยการทดสอบทั่วไปจากสภาพภายนอกและทดสอบโดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งการทดสอบนี้จะขึ้นอยู่กับรูปแบบของการประเมิน เช่น ความเชื่อของครูในการประเมินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

การสอนที่มีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงคุณลักษณะเฉพาะในบริบทของกิจกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ทางการศึกษาที่ปรากฏออกมาในภายหลังที่พึงประสงค์ ซึ่งก็เรียกได้แบ่งไว้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. ระดับการวิเคราะห์พื้นฐาน มุ่งเน้นโครงสร้างที่มีส่วนประกอบสองส่วน ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญของความมีประสิทธิภาพ ได้แก่ (1) เวลาของการเรียนรู้หรือระยะเวลาที่นักเรียนในภาระงานการเรียนรู้ และกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้เพื่อเกิดผลของการเรียนรู้ที่พึงปรารถนา (2) คุณภาพการสอน คือ การใช้ภาระงานและกิจกรรมที่เหมาะสม และนำมาซึ่งผลของการเรียนรู้ที่พึงปรารถนา

2. ระดับการวิเคราะห์จิตวิทยา เป็นการนำตัวแปรด้านกระบวนการกับผลของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในภายหลังเพื่ออธิบายแนวคิดทางจิตวิทยา กฎและกระบวนการและอธิบายถึง การสอนที่มีประสิทธิภาพในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้าน กระบวนการและองค์ประกอบทางจิตวิทยาที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ ได้แก่ ความสนใจ ความจำ การถ่ายโอน การเสริมแรง การกระตุ้นจิตใจ การแนะนำข้อมูลย้อนกลับ การแยกแยะ การตั้งใจ ความคาดหวัง เจตคติ เป็นต้น การสอนที่มีประสิทธิภาพจะพิจารณาได้จากสามลักษณะ คือ (1) ทำให้นักเรียนสนใจต่อประสบการณ์การเรียนรู้ (2) ทำให้นักเรียนยอมรับในประสบการณ์ การเรียนรู้ด้วยการตั้งใจหรือมีความเต็มใจที่จะเรียน (3) ประสบการณ์การเรียนรู้ต้องเหมาะสม

3. ระดับการวิเคราะห์การสอน เป็นระดับความชำนาญในการสอนที่มีคุณค่า โดยการเสนอวิธีคิดและพูดในการสอน มีเทคนิควิธีการสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์การสอนมุ่งเน้นที่จะอธิบายถึงศิลปะการสอน ซึ่งครูจะต้องได้รับการฝึกอบรมและเน้นการรับรู้ว่าคุณมีพฤติกรรมและกลวิธีในการสอน และนักเรียนมีพฤติกรรม กลวิธีในการเรียนเป็นอย่างไร รวมถึงคุณลักษณะของกิจกรรมที่ใช้กับการเรียนการสอน

เบอร์ลินเนอร์, และทิกูนอฟ (Berliner, & Tikunoff, 1976, p.122) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับองค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนไว้ 4 ด้าน คือ

1. บรรยากาศในชั้นเรียน ความร่วมมือระหว่างนักเรียนและครู
2. การสอน ความตั้งใจ การจัดเวลาอย่างเหมาะสม การให้ความช่วยเหลือติดตามตักเตือนนักเรียน

3. การควบคุมชั้น เช่น การปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ

4. ลักษณะของครู เช่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความรู้ และความประพฤติของครู

ชาล์ฟ (Schart, 2000, p.422-A) ได้รวบรวมตัวประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนของครูประถมศึกษาจากทัศนะของบาร์ไว้ 7 ประการ คือ

1. ทักษะในการจัดห้องเรียน
2. ทักษะในด้านการสอน
3. การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมแก่การสอน
4. ความเชี่ยวชาญในด้านวิชาการ และวิชาครู
5. ความสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
6. ความสนใจในวิธีสอน
7. ความสามารถที่จะร่วมมือกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นว่า นักวิชาการแต่ละท่านมีความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนแตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สรุปองค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนออกเป็น 8 ประการ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มีส่วนทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้ครูกับนักเรียนมีความเข้าใจต่อกันเป็นอย่างดี ช่วยให้การเรียนการสอนได้ผลดี มีประสิทธิภาพ เพราะเด็กทุกคนมีความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ มีอารมณ์ ทั้งอารมณ์แจ่มใส และอารมณ์เศร้าโศก การฝึกให้เด็กรู้จักคิด และกล้าแสดงออก จะช่วยให้ครูรู้ซึ่งถึงความต้องการจิตใจ ความรู้สึกและอารมณ์ของนักเรียน นี่คือจุดเริ่มต้นของความผูกพันทางใจ ระหว่างครูกับนักเรียน ดังคำที่ท่านผู้หญิงทัศนีย์ บุณยคุปต์ ครูคนแรกของโรงเรียนจิตรลดา ได้กล่าวไว้ในบทสัมภาษณ์ (พิชามญชุ์, 2551, พฤษภาคม 3) ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ดิฉันว่าสำคัญที่สุดเลย การที่เราจะเข้าใจหรือรู้จักนักเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญ เราจะรู้จักทั้งนิสัยใจคอ สติปัญญา รู้จักทั้งพื้นฐานครอบครัวเพื่อเราจะได้พุงเขาได้ เราจะอบรมสั่งสอนไม่แต่เฉพาะวิชาการ แต่เราจะให้ออกมาเป็นผู้ที่รอบรู้ อาจจะไม่เก่งวิชาการ แต่มีอะไรอื่นที่ดี เราก็มอมรับว่าเขาเป็นคนดีของสังคมเหมือนกัน”

ปนัดดา หัสปราบ (2545, หน้า 6) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความเป็นกันเอง ความเมตตากรุณา ความสนิทสนม ระหว่างครูกับนักเรียน ตลอดจนการพบปะพูดคุยระหว่างครูกับนักเรียนด้วยความรัก และปรารถนาดี เข้าใจต่อกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนจะส่งผลให้นักเรียนสนใจและตั้งใจเรียนในบทเรียนอย่างเต็มที่ ถ้าหากครูยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนักเรียนจะมีความรู้สึกปลอดภัย มีเจตคติที่ดี มีความอบอุ่นและทำให้นักเรียนลดความวิตกกังวลแต่ถ้าหากนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์อันดีกับครู การเรียนจะไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากผลการวิจัยพบว่า ครูที่ชอบสั่งการ เอาแต่ความคิดของตนเป็นใหญ่ และขัดขวางความคิดอ่านของเด็ก นักเรียนจะมีพฤติกรรมที่ดูร้ายรุนแรงต่อตนเองและต่อครู ไม่ชอบสังคม ไม่สนใจในบทเรียนและมีความก้าวร้าว (วิลาวลัย ไชติเบญจมาภรณ์, อ้างถึงใน เฉวียง ทองธรรมชาติ, 2541 หน้า 63-64)

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนนั้น แบ่งออกได้ เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ

ครูเป็นผู้มีความรับผิดชอบนักเรียนโดยตรง ย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีอำนาจบังคับบัญชานักเรียนในห้องเรียนได้ มีอำนาจเหนือนักเรียนทุกอย่าง ตั้งแต่การเรียน ความคิด การแสดงออก ความประพฤติ ภิรยามารยาท การแต่งกายและทุกสิ่งทุกอย่างที่นักเรียนแสดงออก

สำหรับนักเรียนนั้น ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการนี้ นักเรียนถือว่าครูมีอำนาจบังคับบัญชาตนเองได้ มิใช่แต่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงนอกห้องเรียนด้วย นักเรียนจะเชื่อฟังให้การเคารพนับถือครู โดยเฉพาะเด็กชั้นเล็กๆ คำสั่งของครูถือว่าสำคัญและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2. ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ

ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างครูกับนักเรียนนั้น อาจเป็นไปได้หลายทางนอกจากความสัมพันธ์ในฐานะครูกับศิษย์ในห้องเรียนแล้ว ครูอาจจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากความเป็นครู เช่น ทำหน้าที่เป็นที่ให้นักเรียนปรึกษาการไปเยี่ยมเยียนเคารพครอบครัวของนักเรียน (เริงชัย หมิ่นชนะ, อ้างถึงใน เฉวียง ทองธรรมชาติ, 2541 หน้า 64-65)

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกันเองขึ้นอยู่กับจิตใจ เพราะมนุษย์มีใจเป็นใหญ่ หากครูมีใจรักการสอน รักและเข้าใจศิษย์ย่อมทำให้ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลทำงานร่วมกันได้ เรียนรู้และช่วยกันแก้ปัญหาได้ ทั้งครูและศิษย์ต่างมีเจตคติที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าครูใช้วิธีเดินเข้าห้องเรียนให้นักเรียนอ่านหนังสือ แล้วครูยืนอธิบายไปจนจบชั่วโมงก็ออกจากห้องไป การสอนแบบนี้ไม่ต่างอะไรกับการสอนโดยใช้โทรทัศน์หรือเทปบันทึกเสียงเป็นการส่งความรู้ทางเดียว โดยไม่เกิดปฏิริยาโต้ตอบและตรงกันข้ามนักเรียนน่าจะเกิดความรู้สึกอบอุ่น เมื่อครูเดินเข้าห้องเรียนด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสเริ่มต้นบทเรียนด้วยการทักทายนักเรียน คุยกันถึงเหตุการณ์ข่าว หรือเรื่องที่

นักเรียนสนใจเกี่ยวเนื่องกับบทเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่าได้บอกไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกข์ ร้อนหรือตื่นเต้นดีใจ ครูแสดงความสนใจ รับฟังและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ผลัดเปลี่ยนกันพูด ในเวลาและวาระต่างๆ กัน การปฏิบัติดังกล่าวนี้ย่อมทำให้ครูรู้จักศิษย์ และศิษย์ก็เกิดความ ไว้วางใจ ครูมีความมั่นใจว่าครูเป็นมิตร ความสัมพันธ์ที่ดีได้เริ่มต้นขึ้นแล้วการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ครูใช้สื่อการสอนเป็น เครื่องมือที่นักเรียนได้สนทนา ตกเถียงขัดแย้งกันอย่างมีเหตุผล ย่อมทำให้นักเรียนต่างได้เรียนรู้ ซึ่งกันและกัน ครูคอยจัดแนวทางให้นักเรียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยกันแก้ปัญหา ความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่เพื่อนจึงเกิดขึ้น นักเรียนไม่ใช่นั่งนิ่งเรียงแถวนิ่งๆ อยู่อีกต่อไป แต่ เป็นมนุษย์ที่เคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นการแสดงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกัน เรียนรู้และ ช่วยกันแก้ปัญหา รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วน ร่วม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งครูและศิษย์ต่างมีเจตคติที่ดีต่อกัน ช่วยให้การ เรียนการสอนได้ผลดีมีประสิทธิภาพ

2. การจัดและเลือกกิจกรรมการสอน

การจัดกิจกรรมการสอน ควรจัดให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และ ก่อให้เกิดความสนใจในการเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีแสดงออกอย่างเต็มที่ ส่งเสริม ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมความเป็นระเบียบวินัยในตนเอง ให้รู้จักการแก้ปัญหา ต่างๆ มีคุณธรรมในด้านต่างๆ รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของ การสอนสำหรับการสอนแผนใหม่ ครูอาจารย์จะเป็นผู้พิจารณาและให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม ในกิจกรรมที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติร่วมกันในหมู่คณะ ครูอาจารย์ จึงต้องมีไหวพริบและแนวทางที่ จะทำให้กิจกรรมของนักเรียน ทำหรือปฏิบัติโดยนักเรียน และมีจุดประสงค์เพื่อตัวนักเรียนเอง ให้ได้รับประโยชน์เต็มที่ ในการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น มีวิธี ปฏิบัติ ดังนี้

2.1 หลักในการจัดและเลือกกิจกรรมการสอน

2.1.1 ให้นักเรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ตามความถนัดและความ สนใจ

2.1.2 ฝึกให้นักเรียนรู้จักนำเหตุผลมาใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ

2.1.3 หลังจากทำกิจกรรมแล้วควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดง ความ คิดเห็นวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็นเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น รู้จักคิดแก้ปัญหาและนำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไปได้

2.1.4 จากกิจกรรมกลุ่มที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมจะทำให้มีการพบสิ่งใหม่ ๆ หรือได้หลักการที่เป็นประโยชน์ อาจารย์ผู้สอนควรช่วยสรุปหรือย้ำแนวคิด สิ่งที่ได้รับจากการกระทำให้ชัดเจน และต้องทำทุกครั้งเพื่อให้นักเรียนเกิดแนวคิดที่ชัดเจนยิ่งขึ้น การสรุปแนวคิดหรือความคิดรวบยอดจึงเป็นหัวใจของกิจกรรม

2.2 การทำงานร่วมกันในการทำกิจกรรมขบวนการกลุ่มเพื่อการสอนและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนควรใช้หลักการดังนี้

2.2.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนด้วยการทำกิจกรรม เพื่อให้มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

2.2.2 หลักสำคัญในการทำงานก็คือ ให้ทุกคนมีความสัมพันธ์กันในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มมีความใกล้ชิดกัน ฝึกความเข้าใจ และสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในสังคมเพราะการอยู่ร่วมกันต้องอาศัยคุณสมบัติหลายประการ เช่น การยอมรับผู้อื่น ความใจกว้างการมองผู้อื่นในแง่ดี เป็นต้น

2.2.3 เป็นการให้การเรียนรู้จากการค้นพบ โดยการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นการเรียนรู้ที่ดีแบบหนึ่ง เพราะไม่จำเป็นต้องท่องจำ เกิดความเข้าใจจากการกระทำและความคิดที่เกิดขึ้นเอง

2.2.4 การสอนโดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการทำกิจกรรม จะไม่เกิดความเบื่อหน่ายเพราะถ้าต้องรับแต่เนื้อหาที่เรียนโดยการนั่งฟังอย่างเดียว ย่อมไม่เกิดความรู้อย่างมีความหมาย

2.2.5 เปิดโอกาสและเป็นแนวทางเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ เช่น เรื่องความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา จากการทำงานกลุ่มและการแสดงออกร่วมกัน รวมทั้งจากผลงานที่แสดงออกมา การสรุปช่วยของครูและในบางครั้งให้เด็กช่วยกันสรุปบ้าง จะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจได้แสดงความรู้สึกนึกคิด ได้แสดงออกในด้านต่างๆ ซึ่งเด็กจะมีความเคารพรักบิดามารดา รู้จักแสดงความเคารพกราบไหว้บิดามารดา ว่านอนสอนง่าย ด้วยความเต็มใจ เขาจะทำเองโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ

2.3 กิจกรรมการเรียนแบ่งเป็น 3 ตอน คือ กิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนกิจกรรมการสอน และกิจกรรมสรุป เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจตั้งใจ ชักนำให้นักเรียนเกิดความอยากรู้ เพื่อนำเข้าสู่บทเรียนขั้นการสอนเนื้อหาวิชา ครูอาจารย์ผู้สอนจะต้องมีความรู้ มีเทคนิค และทราบว่านักเรียนมีความรู้เดิมแค่ไหน นักเรียนมีความรู้ใกล้เคียงกันหรือไม่ เวลาที่ใช้คาบการเรียน (1 คาบ = 20 นาที) จะต้องแบ่งให้เหมาะสมไม่ยืดเยื้อหรือใช้เวลามากเกินไป กิจกรรมที่นำเข้าสู่บทเรียนมีหลายชนิด เช่น

2.3.1 กิจกรรมการเล่าเรื่อง

2.3.2 กิจกรรมการทนายปัญหา

2.3.3 กิจกรรมการสนทนารจากข่าวในหนังสือพิมพ์

2.3.4 กิจกรรมการดูภาพ

2.3.5 กิจกรรมการทายตัวอักษร

2.4 การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนรู้ศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม หลักสูตรได้ออกแบบให้สอนเน้นความคิดรวบยอด คือ ความศรัทธาต่อพระรัตนตรัยโดยการสร้างศรัทธาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความศรัทธาต่อ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อเป้าหมายในการสร้างศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อพระรัตนตรัย การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงควรโยงสาระการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนาควรทำดังนี้

2.4.1 ครูควรใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดระดับสูง (high level thinking) โดยเราให้เด็กนำข้อมูลความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ พยายามเพิ่มศักยภาพการคิด นำความรู้ไปใช้ และพัฒนาแนวใหม่อย่างต่อเนื่อง ประเมินความเหมาะสม เฉลี่ยสถานการณ์ และต้องสนใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 คำถามหรือแบบฝึกเมื่อครูสอนพระพุทธศาสนาควรเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้เด็กเรียนคิดได้กว้างขวาง และหลากหลาย ไม่ควรเป็นเรื่องที่มีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว

2.4.3 ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีแก้ปัญหา กรณีพบทางออกของชีวิตด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการคิดแบบยล คือ โยนิโสมนสิการ

2.4.4 ฝึกการใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้มากโดยศึกษามาจากสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางด้วยบริบทที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวใจพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นหนทางในการหล่อหลอมความเป็นไทย

2.4.5 ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้า เช่น เลือกศึกษาเรื่องจากชาดก และเรื่องน่ารู้ การให้ออกาสักนักเรียนเลือกจะช่วยสร้างนิสัยรักอิสระ และเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์

2.4.6 จัดระยะเวลาเรียนให้พอเหมาะ และมีความหลากหลายของวิธีการ ครูควรสร้างกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถของเด็ก คาดคะเนเวลาอย่างเหมาะสม และเข้าใจหลักการของการบูรณาการเชื่อมโยงหัวข้อความรู้ไปสู่ความคิดรวบยอดที่เป็นองค์รวม

2.5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นหัวใจของการนำ ผู้เรียนไปสู่จุดหมายของ หลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นสำคัญ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรประถมศึกษา และหลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปัจจุบัน เน้นให้จัดโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย และใช้กระบวนการต่างๆ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการติดตัว สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้ นอกจากนี้ในการ

จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และลักษณะของ เนื้อหาวิชา โดยเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (เจี๊ยง ทองธรรมชาติ, 2541, หน้า 67)

สรุปได้ว่า การจัดและเลือกกิจกรรมการสอนให้เหมาะสม หมายถึง การจัดและเลือกเอากิจกรรมที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเครียดและเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น

3. การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้อ

เป้าหมายสูงสุดของการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่วัตถุประสงค์ได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้สอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าคนเรานั้นเรียนรู้ได้อย่างไร ผู้สอนจึงควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ หลักเกณฑ์การเรียนรู้ แรงจูงใจในการเรียนรู้ การต่อต้านการเรียนรู้ หรือหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของบุคคลสามารถที่จะค้นคว้าได้จากเอกสารทั่วไปทางด้านจิตวิทยาและการศึกษานอกจากนั้น ผู้สอนที่ไม่ได้ศึกษามาทางด้านวิชาครูหรือทางด้านการศึกษาควรถาโอกาสเพิ่มพูนความรู้ของตนเองเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยการเข้ารับการอบรม สอบถามผู้มีความรู้ และขอคำแนะนำจากผู้ประสบความสำเร็จด้านการสอน

จิตวิทยาการศึกษา (educational psychology) พยายามที่จะช่วยเหลือคนในการปรับตัวได้อย่างดีที่สุด ส่วนจิตวิทยาเป็นศาสตร์คำานึงเกี่ยวกับการปรับตัวของคน ดังนั้นจิตวิทยาการศึกษาจะเป็นการนำความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวของคนไปปฏิบัติจริงเพื่อช่วยเหลือในการปรับตัวดังนั้นหน้าที่สำคัญประการแรกคือการจัดการเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ การเรียนการสอนซึ่งจะเป็นเรื่องราวทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ และทฤษฎีพัฒนาการ ลักษณะธรรมชาติผู้เรียน สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ตลอดจนวิธีการนำความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นไปประยุกต์ใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปช่วยในการปรับตัวให้ดีขึ้น ฮอร์เรค และเอวา ได้กล่าวถึง ความหมายของจิตวิทยาว่า จิตวิทยาเป็นสาขาหนึ่งของวิทยาศาสตร์ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับ (1) พฤติกรรม (behavior) (2) การกระทำ (acts) และ(3) กระบวนการคิด (mental process) ไปพร้อมกับการศึกษาเรื่อง สติปัญญา ความคิด ความเข้าใจ การใช้เหตุผลการเข้าใจตนเอง (self-concept) ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลด้วยจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาให้เข้าใจเกี่ยวกับ พฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (Horace B. English, & Ava C. English, 1958, p.87)

3.1 องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษา จึงครอบคลุมผู้เรียน ผู้สอน และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งขอบข่ายของจิตวิทยาการศึกษา นั้น เพื่อศึกษาเรื่องดังต่อไปนี้

3.1.1 ศึกษาเรื่องราวประวัติความเป็นมาของจิตวิทยา และแนวคิดของ นักจิตวิทยาที่มีผลต่อการเรียนรู้

3.1.2 ศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดย เน้นเรื่อง ความแตกต่างระหว่างบุคคลในเรื่อง สติปัญญา ความถนัด ความสนใจ ทักษะ และ แรงจูงใจ เป็นต้น

3.1.3 การเรียนรู้ โดยเน้นศึกษาธรรมชาติของการเรียนรู้ องค์ประกอบของ การเรียนรู้ การแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักการเรียนรู้ การถ่ายโยง ตลอดจนการจัดสภาพการ เรียนรู้ต่างๆ

3.1.4 การประยุกต์เทคนิคและวิธีการเรียนรู้ โดยผู้สอนเน้นให้ ผู้เรียน สามารถนำเทคนิคและวิธีการไปใช้ในการเรียนการสอนการแก้ปัญหาในการพัฒนาตน

3.1.5 การปรับพฤติกรรมโดยเน้นการปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่ พฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยใช้หลักการเรียนรู้ เป็นต้น

3.1.6 เทคนิค และวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาจิตวิทยา เช่น การสังเกต การสำรวจ การทดลอง และศึกษาเป็นรายกรณีวัตถุประสงค์ของจิตวิทยาการศึกษา

3.2 จิตวิทยาการศึกษามีขอบข่ายกว้างขวาง และมีส่วนเกี่ยวข้องกับสาขาวิชา อื่น ดังนี้

3.2.1 จิตวิทยา (psychology) คือ ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของ มนุษย์ และสัตว์ การศึกษาค้นคว้าทางจิตวิทยาในปัจจุบันใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีการ รวบรวมข้อมูลอย่างมีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน

3.2.2 จิตวิทยาพัฒนาการ (developmental psychology) เป็นการค้นคว้า ถึงการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนถึงวัยชรารวมทั้งอิทธิพลของ พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการและลักษณะความต้องการความสนใจ ของคนในวัยต่างๆซึ่งอาจแบ่งเป็น จิตวิทยาเด็ก จิตวิทยาวัยรุ่น จิตวิทยาผู้ใหญ่

3.2.3 จิตวิทยาสังคม (social psychology) เป็นการศึกษาค้นคว้าถึงการ กระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม จิตวิทยาสังคมเกี่ยวพัน ถึงวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมวิทยา (sociology) และมนุษยวิทยารวมทั้งเกี่ยวพันถึงสิ่ง ต่างๆในชีวิตประจำวันของมนุษย์อย่างมากเป็นต้นว่าการเมืองศาสนา เศรษฐศาสตร์สุขภาพจิต

3.2.4 จิตวิทยาผิดปกติ (abnormal psychology) เป็นการศึกษาถึงความ ผิดปกติต่าง ๆ เช่น โรคจิต และโรคประสาท ความผิดปกติอันเนื่องมาจาก ความเครียดทางจิตใจ เป็นต้น

3.2.5 จิตวิทยาประยุกต์ (applied psychology) เป็นการนำความรู้และกฎเกณฑ์ทางจิตวิทยาแขนงต่าง ๆ มาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์หรือนำไปใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น นำไปใช้ในการรักษาพยาบาล การให้คำปรึกษาหารือในวงการอุตสาหกรรม การควบคุมผู้ประพฤตินิด เป็นต้น

3.2.6 จิตวิทยาการเรียนรู้ (psychology of learning) เป็นการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ธรรมชาติของการเรียนรู้ การคิด การแก้ปัญหา การจำ การลิ้มรวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้

3.2.7 จิตวิทยาบุคลิกภาพ (psychology of personality) เป็นการศึกษาคุณลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือแตกต่างจากบุคคลอื่น ทั้งในด้านแนวคิด ทศนคติ การปรับตัวและการแก้ปัญหา

3.3 ประโยชน์ของจิตวิทยาการศึกษา มีดังต่อไปนี้

3.3.1 ช่วยให้ผู้สอนสามารถเข้าใจตนเอง พิจารณา ตรวจสอบตนเอง ทั้งในด้านดีและข้อบกพร่อง รวมทั้งความสนใจ ความต้องการ ความสามารถ ซึ่งจะทำให้สามารถคิด และตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

3.3.2 ช่วยให้ผู้สอน เข้าใจทฤษฎีวิธีการใหม่ ๆ และสามารถนำความรู้เหล่านั้น มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคนิคการใช้ได้เหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เช่นใน การเรียนสิ่งที่เป็นนามธรรมผู้สอนจำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อประกอบการสอนเข้าใจง่ายขึ้น

3.3.3 ช่วยให้ผู้สอนเข้าใจธรรมชาติความเจริญเติบโตของผู้เรียน และสามารถจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม กับธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละวัยได้

3.3.4 ช่วยให้ผู้สอน เข้าใจ และสามารถเตรียมบทเรียน วิธีสอน วิธีจัดกิจกรรมตลอดจนวิธีการวัดผล ประเมินผลการศึกษา ให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของผู้เรียน ตามหลักการ

3.3.5 ช่วยให้ผู้สอน รู้จักวิธีการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อหาทางช่วยเหลือแก้ปัญหา และส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนให้เป็นไปอย่างดีที่สุด

3.3.6 ช่วยให้ผู้สอนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียนมีความเข้าใจและสามารถทำงานกับผู้เรียนได้อย่างราบรื่น

3.3.7 ช่วยให้ผู้บริหารการศึกษา ได้วางแผนการศึกษา การจัดหลักสูตร อุปกรณ์การสอน และการบริหารได้อย่างถูกต้อง

3.3.8 ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีรู้จักจิตใจคนอื่นรู้

ความต้องการความสนใจและปรับตัวให้เข้ากับลักษณะเหล่านั้นได้ก็จะทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข

สรุปได้ว่า การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ หมายถึง การนำทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่สำคัญสำหรับครูไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอน วิธีการวัดผล ประเมินผลการศึกษา ตลอดจนประยุกต์ใช้เทคนิคและวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับ ความต้องการ ความสนใจ ของนักเรียนแต่ละกลุ่ม แต่ละวัย เพื่อเป็นการสร้างเสริมบทบาทของครู ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. กลวิธีการสอนและอุปายในการสอน

กลวิธีและอุปายในการสอนเป็นสิ่งที่ผู้สอนควรนำมาใช้ประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาและทำให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเสริมสร้างความศรัทธาเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้เรียนระดับประถมวัยประมาณไม่เกิน 6 ปี และผู้เรียนระดับประถมศึกษา อายุประมาณ 6-10 ปี เป็นช่วงสำคัญที่ผู้เรียนกำลังหล่อหลอมความเข้มแข็งในเชิงจริยธรรม ครูผู้สอนควรปลูกฝังด้วยโอวาท 3 ให้เข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มุ่งให้เกิดคุณภาพการเรียนรู้ที่ตัวผู้เรียน คือเป็นคนอ่อนโยน วานอนสอนง่าย เคารพและเชื่อฟังพ่อแม่ผู้ปกครอง และฝึกปฏิบัติตนตามหลักธรรม และมีศรัทธาในพระรัตนตรัย ส่วนผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา มีอายุตั้งแต่ 11 ปี ถึง 17 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยรุ่น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางร่างกาย จิตใจ บุคลิกภาพ มีความเห็นใจตนเอง เหตุการณ์ บุคคลสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะความสนใจ เอื้อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระศาสนา ซึ่งหลักสูตรฉบับปัจจุบัน เน้นให้ผู้เสนอจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีสอนที่หลากหลายอย่างเป็นกระบวนการ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะวิธีการหาความรู้ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริง ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอนแบบต่างๆ และสามารถใช่วิธีการสอนเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ กลวิธีและอุปายในการสอนนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา กลวิธีและอุปายในการสอนนั้นมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับผู้สอนจะเลือกเอามาใช้ให้เหมาะกับเนื้อหาที่สอน ซึ่งในที่นี้จะเสนอแนวการสอนตามพุทธวิธีและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2548, หน้า 242-248) ดังต่อไปนี้

4.1 แนวการสอนตามพุทธวิธี

4.1.1 วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่ายชัดเจน และสมจริง ใช้วิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยากเปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา

อุปมาอุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจนและตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่องนั้นๆ มากที่สุด

4.1.2 วิธีสอนแบบปฐจาวิชา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้ถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ เพราะในการถาม-ตอบนี้ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันตอบ เป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

4.1.3 วิธีสอนแบบธรรมสภาจจา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ทำให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมีลักษณะการสนทนา ดังนี้

- 1) อภิปรายหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
- 2) ชักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนกับครูผู้สอนผลัดกันถาม-ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
- 3) ตั้งตัวแทนขึ้นชักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้

วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้กับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถาม ได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร

4.1.4 วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทบทวน ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้
- 2) ขั้นตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสุดท้าย
 - 2.1) ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากว่าในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง
 - 2.2) ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใดๆ นั้นจะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหาเหล่านั้น
 - 2.3) ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง คือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อๆ ไป

3) ขั้นตอนการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรธ

3.1) ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ 2 ข้อ ค.

3.2) เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

4.1) จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลายๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้วเหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นับที่กไว้ในขั้นที่ 3 ข้อ ข. นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

4.2) จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาก็จริง ต่อไปก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อๆ หรือเป็นระบบ หรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

4.1.5 วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์ มีแนวคิดว่าการสืบสวน สอบสวน เป็นกระบวนการหาความจริงและวิธีการแก้ปัญหด้วยการตั้งคำถามในแนวกระบวนการวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

- 1) การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- 2) การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) การทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล
- 5) การสรุปผล

4.1.6 วิธีสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วย ขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

1) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

2) ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

3) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาก็ได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป วิธีสอนแบบไตรสิกขา มีความเชื่อว่า คนจะมีปัญญา เกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัยอันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบ ช่วยให้กำลังความคิดคมกล้า เกิดปัญญารู้แจ้ง

4.1.7 วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ ให้หลักการยึดมั่น ถือมั่นในขันธ์ 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี 5 ขั้นตอนคือ

- 1) ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้แล้วเกิดอารมณ์ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์
- 2) ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง 6 ให้ถูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้
- 3) ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ
- 4) ขั้นตัดสินความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นที่นักเรียนพิจารณาความผิด ความถูก ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ
- 5) ขั้นก่ออุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ) เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อนำความดีหรือความรู้สึกอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบโดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้ง

4.1.8 วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาการเรียน และบทเรียน
 - 1.1) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม
 - 1.2) บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน
 - 1.3) การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ
- 2) ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้
 - 2.1) ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนหรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่างๆ
 - 2.2) ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล
 - 2.3) นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

2.4) การจัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดด้วยวิธีต่างๆ และ ยกตัวอย่างวิธีคิด 4 อย่าง คือ คิดสืบค้นต้นเค้า คิดสืบสาวตลอดสาย คิดสืบค้นต้นปลาย และ คิดโยงสายสัมพันธ์

2.5) ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบ ประเมินค่าโดยวิธีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา

2.6) ดำเนินการเลือกและการตัดสินใจ

2.7) กิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจ ให้ประจักษ์จริง

3) ชั้นสรุป

3.1) ครู และนักเรียนร่วมกันสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

3.2) อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3) สรุปบทเรียน

3.4) วัดและประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม จูงใจ และวิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแบบคายนำไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

4.1.9 วิธีสอนตามหลักพุทธ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสร้างศรัทธา

1.1) การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

1.2) บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

1.3) การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

2) การฝึกทักษะภาษาตามหลักการพุทธ

2.1) การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน

2.2) การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ

2.3) การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องชัดเจน

2.4) การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง มีวิธีคิด คือ คิด

จำแนกแยกแยะ คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์ และคิดสรุปหลักการ

3) การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

- 3.1) การวัดและประเมินตนเอง
- 3.2) การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน
- 3.3) การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน
- 3.4) การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันท์กัลยาณมิตร

กล่าวสรุป การสอนตามหลักพุทธ เน้นการสร้างศรัทธาที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน เน้นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแบบคาย และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4.2 วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

4.2.1 แบบสากัจฉาหรือสนทนา วิธีนี้จะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้เข้ามาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำสู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ธมฺมสากัจฉา เอตมฺมงฺคฺลมุตฺตมํ – การสนทนาธรรมตลกาลเป็นมงคลอันอุดม” ดังนี้

4.2.2 แบบบรรยาย วิธีการสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจนับได้ว่า คนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอลงจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสรู้กับตัวเองโดยเฉพาะซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างของพระพุทธเจ้า

4.2.3 แบบตอบปัญหา ผู้ที่มากถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยขัดข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มากถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็ถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่างคือ

- 1) เอกังสพยากรณียปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัว พระอรธรรตถาจารย์ ยกตัวอย่างเช่น ตามว่า “จักขุ เป็นอนิจจังหรือ” ฟังตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า “ถูกแล้ว”
- 2) ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า “โสดะก็เหมือนจักขุหรือ” ฟังย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงในแง่ใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงตอบรับว่า “เหมือน”

3) วิชาชพบาการณียปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบเช่น เมื่อเขาถามว่า “สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักษุใช้ไหม?” ฟังแยกความออกตอบว่า ไม่เฉพาะจักษุเท่านั้น ถึงโศตะ ฉานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตถาคตตรัสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชบใจของคนอื่นไหม?” ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสวาจา 6 หรือปัญหาว่าพระพุทธรเจ้าทางติเตียนตะบะทั้งหมดจริงหรือ ต้องแยกตอบว่าชนิดใดติเตียนชนิดใดไม่ติเตียน ดังนี้เป็นต้น

4) รูปนียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่องไว้ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขว ยึดถือ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า ฟังยับยั้งเสียแล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไปท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า “ชีวะอันใดสรีระก็อันนั้นหรือ?” อย่างนี้เป็นคำถามประเภทเก็งความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้ พิสูจน์ไม่ได้ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

นอกจากนี้ ท่านยังสอนให้คำนึงถึงเหตุแห่งการถามปัญหาด้วย ในเรื่องนี้พระสารีริกบุตร อัครสาวกเคยแสดงเหตุแห่งการถามปัญหา ไว้ว่า “บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมถามปัญหากับผู้อื่น ด้วยเหตุ 5 อย่าง คือ

- (1) บางคน ย่อมถามปัญหาเพราะความโง่เขลา เพราะความไม่เข้าใจ
- (2) บางคน มีความปรารถนาเลวทราม เกิดความอยากได้จึงถามปัญหา
- (3) บางคน ย่อมถามปัญหา ด้วยต้องการอวดเด่นชมเชา
- (4) บางคน ย่อมถามปัญหาด้วยประสงค์จะรู้
- (5) บางคน ย่อมถามปัญหาด้วยความดำริว่า เมื่อเราถามแล้วเขาตอบได้ถูกต้อง ก็เป็นการดี แต่ถ้าเราถามแล้ว เขาตอบไม่ถูกต้อง เราจะได้ช่วยแก้ไขให้เขาโดยถูกต้อง”

4.2.4 แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทะนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้วก็จะทรงดำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวมพรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์

ในการสอนแบบนี้ ฟังสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบของสงฆ์ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสมุจฺจทาย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” ท่าน

อธิบายความหมายว่า ทรงบัญญัติโดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่า ถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่าดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยผลการ

สรุปได้ว่า กลวิธีการสอนและอุปายในการสอน หมายถึง วิธีการหรือเทคนิคที่ผู้สอนนำมาใช้ประกอบการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะวิธีการหาความรู้ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริง ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนทำให้ผู้เรียนเกิดศรัทธา มีความสนุกสนาน กระตือรือร้น ไม่เครียด มีความสุข

5. การปกครองชั้นเรียน

การปกครองชั้นเรียนเป็นความสามารถของผู้สอนที่สามารถควบคุมชั้นเรียนให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเกิดเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น ที่ผู้สอนต้องคำนึงและปฏิบัติในการควบคุมหรือปกครองชั้นเรียนนั้น ผู้สอนต้องปฏิบัติ (พรรณี ช.เจนจิต. 2545, หน้า 319) ดังต่อไปนี้

5.1 แสดงให้นักเรียนเห็นถึงความเชื่อมั่นในตนเองของครู ตลอดจนการเตรียมพร้อมสำหรับการเริ่มบทเรียนในวันแรก ครูทุกคนตระหนักดีว่าชั่วโมงแรกเป็นชั่วโมงที่สำคัญโดยเฉพาะคนที่เริ่มงานใหม่เป็นชั่วโมงที่นักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ารู้ว่าเป็น “ครูใหม่ ถ้าผู้ที่เป็นครูเกิดความกลัว และไม่เชื่อมั่นในตนเอง ก็จะเริ่มตกอยู่ในความลำบากในการทำงานต่อเมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น บรรยากาศในชั้นเรียนจึงจะเริ่มดี

5.2 ให้คิดว่าจะวางแผนอย่างไรกับการปกครองชั้นเรียนในแต่ละวันและจะพูดอะไรกับนักเรียนในช่วงเวลา 2-3 นาทีของวันแรก ครูที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ จะแสดงให้นักเรียนรับรู้ตั้งแต่ชั่วโมงแรกว่าครูรู้วิธีที่จะควบคุมชั้นเรียนอย่างไร สื่อให้นักเรียนรู้ว่าครูต้องการความร่วมมือ เพื่อแสดงให้นักเรียนเห็นว่า ครูมีความมั่นใจและมีความสามารถ

5.3 สร้างกฎระเบียบในชั้นเรียนและกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ ครูส่วนใหญ่มักจะบอกให้นักเรียนทราบถึงกฎระเบียบตั้งแต่วันแรกบางคนเขียนไว้บนกระดานหรือครูบางคนพูดให้นักเรียนฟัง แต่วิธีการเหล่านี้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

5.4 เริ่มต้นสอนในชั่วโมงแรกด้วยการให้งานที่มีความชัดเจน ซึ่งสามารถปฏิบัติได้บอกให้นักเรียนรับทราบจะต้องทำอะไรบ้าง บอกให้ทราบถึงเงื่อนไขหรือเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินความสำเร็จให้งานที่นักเรียนสามารถทำเสร็จได้ภายในชั่วโมง ในระดับประถมศึกษาควรให้งานซึ่งสามารถช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนความรู้ที่ผ่านมาในชั้นเรียนก่อนสำหรับในระดับมัธยมศึกษาให้งานที่มีความยาวมากนักและไม่ต้องเกี่ยวข้องกับวิชาการมากนัก ตัวอย่าง

5.4.1 “ครูประจำชั้นของนักเรียนบอกครูว่านักเรียนสามารถสะกดคำได้มา ดูซิว่าใครยังสามารถสะกดคำเหล่านั้นได้บ้าง ถ้านักเรียนสะกดคำบางคำไม่ได้ นักเรียนสามารถช่วยกันคิดกับเพื่อน ๆ ได้”

5.4.2 แรกของวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นเรื่องของนก ครูจะให้นักเรียนอ่านเรื่องของนก และให้จดรายชื่อของนกมา 5 ชนิด พร้อมทั้งจดลักษณะสำคัญ ๆ ของนกนั้น ๆ ด้วย ตอนเวลา 1.30 น.ครูจะนำรูปนกมาให้ดู 10 ชนิด และครูจะดูว่ามีนักเรียนคนใดสามารถบอกชื่อของนกเหล่านั้นได้ถูกต้องสัก 5 ชนิดหรือไม่

5.4.3 สำหรับนักเรียนมัธยมให้อ่านเรื่องที่น่าสนใจ และให้นักเรียนเขียนสรุปความสำคัญด้วยคำพูดของตนเอง

5.4.4 สำหรับนักเรียนในชั้นมัธยมตอนปลายในชั่วโมงประวัติศาสตร์ให้นักเรียนดูหนังและย่อเรื่องหนังที่ดูพร้อมทั้งให้วิจารณ์

5.5 ในช่วงสัปดาห์แรกกับนักเรียนใหม่ ให้นักเรียนทำกิจกรรมภายใต้การนำของครู ช่วงสัปดาห์แรก นักเรียนยังไม่ใคร่คุ้นกัน ดังนั้น การทำกิจกรรมต่างๆครูจะต้องมีส่วนช่วยอย่างมาก ครูต้องแน่ใจว่านักเรียนคุ้นเคยกันดีพอเสียก่อนจึงจะให้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการอภิปรายกลุ่มหรือการเสนอโครงการ

5.6 ให้การสอนมีความกระฉับกระช่าย นักเรียนมีความรับผิดชอบที่จะดำเนินการต่อได้ด้วยตนเอง และจะต้องมีการให้ข้อคิดเห็น ในการจัดการเรียนการสอน ถ้าครูรู้จักใช้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ก็จะสามารถช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้

5.7 แสดงให้นักเรียนเห็นว่า ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีการเตรียมตัวดีและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ในขณะที่นักเรียนกำลังทำงานตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะในการอภิปรายกลุ่ม หรือในการทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามในการเรียน แสดงให้นักเรียนเห็นว่า ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถและสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่อง ไม่ซ้ำซ้อนและไม่ทำให้นักเรียนเสียเวลา แสดงให้นักเรียนเห็นว่าครูพร้อมที่จะร่วมรับรู้ในกิจกรรมต่างๆที่กำลังดำเนินอยู่ ไม่ว่าจะให้ความร่วมมือ หรือเกร ก่อชวนเพื่อน เป็นต้น

5.8 ทำให้การสอนมีความเป็นวิชาชีพ แต่ว่านารี้นรมย์ในสิ่งที่น่าสนใจและทำบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมือนการค้าเงินธุรกิจ แต่มีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือการค้าเงินการค้าเงินของการสอนของครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นสมรรถภาพของครูภายใต้บรรยากาศที่รื่นรมย์ นักเรียนพึงพอใจในการเรียน มีความเป็นกันเองระหว่างครู-นักเรียนวิธีการหนึ่งที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนคือ ครูจะต้องพยายามจำชื่อนักเรียนทุกคนให้ได้เร็วที่สุด พยายามทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยศึกษาจากบัตรคำที่เคยให้กรอกรายละเอียดไว้เข้าห้องเรียนทุกครั้งควรอ่านทำความเข้าใจเกี่ยวกับนักเรียนแต่ละคน เมื่อเข้าห้องให้พยายามเรียกชื่อนักเรียนทุกคนโดยทั่วถึงทักทายนักเรียนโดยการเรียกชื่อ เพื่อแสดงให้นักเรียนเห็นว่าครูจำชื่อได้พูดกับนักเรียนอย่างเป็นกันเองในขณะที่ต้องการให้นักเรียน

อีกวิธีการหนึ่งที่จะสามารถช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่บ้าน โดยนำเอาวิธีการ “sharing period” คล้ายๆ กับที่จัดในชั้นอนุบาล ก่อนเริ่มเรียนในแต่ละวัน เชิญนักเรียนให้ออกมาพูดเกี่ยวกับประสบการณ์ที่น่าตื่นเต้น ที่เพิ่งเกิดขึ้น หรืออาจจะพูดเกี่ยวกับ กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมอื่นใดที่น่าสนใจ ถ้านักเรียนคนใดป่วยให้ นักเรียนทุกคนร่วมส่งบัตรอวยพรไปให้ร่วมกันลงชื่อทั้งชั้น

ถ้าครูทำได้อย่างเช่นนี้ก็จะเป็นผู้ที่สามารถปกครองชั้นเรียนได้เป็นอย่างดี แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าครูจะพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างดีแล้วแต่ก็ยังจะพบว่าบางครั้งมีตัวแปรบางตัวซึ่งเกินกว่าที่ครูจะควบคุมได้นั้นคือการที่จะประสบกับพฤติกรรมที่ก่อความต่าง ๆ ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับการกระทำผิดระเบียบวินัย เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูจะมีวิธีจัดการกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้อย่างไร และจะใช้เทคนิคใด

สรุปได้ว่า การปกครองชั้นเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้สอนที่ในการควบคุมชั้นเรียนให้เป็นไปตามกฎระเบียบในชั้นเรียนที่กำหนดไว้ เพื่อปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียนไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเป็นการปลุกฝัง ฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นคนมีระเบียบวินัย และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ สามารถควบคุมดูแลตนเองได้

6. บรรยากาศในชั้นเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา สอดรับกับคำกล่าวของ สมเจตน์ ไชยเมือง (2547, หน้า17) ที่ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษา และองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนประถมศึกษาประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน ทั้งทางร่างกายอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้เต็มตามวัยและศักยภาพ คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยครูสร้างบรรยากาศที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจ และมีแรงจูงใจในการเรียน จะทำให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียน ทำให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542, หน้า 54-55) กล่าวว่า บรรยากาศการเรียนการสอน หมายถึง การจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและสร้างสรรค์ด้วยตนเอง และบรรยากาศการเรียนที่ดีนั้น หมายถึง ชั้นเรียนที่มีผู้เรียนที่ไม่รู้ไปจนถึงผู้เรียนที่ชำนาญ บางครั้งยังหมายถึง ชั้นเรียนที่มีผู้เรียนอายุแตกต่างกัน ผู้เรียนที่รู้น้อยกว่าก็สามารถเรียนรู้จากผู้เรียนที่รู้ หรือประสบการณ์มากกว่า

บรรยากาศการเรียนการสอน มีความสำคัญครูต้องมีความเป็นมิตร และเชิญชวนผู้เรียน เพราะจะทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง จะเป็นแนวทางให้เยาวชนของชาติสามารถจะสะสมองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดี และผู้เรียนที่พึงปรารถนาในอนาคตควรเป็นผู้เรียนที่มีการคิดระดับสูง ทั้งนี้ เพราะทักษะการคิดเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และ

สามารถที่จะนำความรู้ไปบูรณาการใช้ในการดำรงชีวิตได้ ซึ่งการสร้างบรรยากาศที่ดี เป็นการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้เชิงบวก ทำให้ผู้เรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) และต้องทำให้มั่นใจว่ามีการกระตุ้นให้เกิดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นของชั้นเรียน โดยควรจัดบรรยากาศภายใต้ 5 องค์ประกอบของการจัดการด้านกายภาพ ดังนี้

- 1) จัดทำบัญชีข้อเสนอแนะของชั้นเรียนด้วยตนเอง
- 2) จัดโต๊ะให้สะดวกในการทำงานกลุ่ม
- 3) จัดวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจะหยิบใช้ได้ง่าย
- 4) ยอมให้ผู้เรียนเสนอแนะ ในการจัดห้องและโต๊ะนั่ง
- 5) ให้อุปกรณ์พร้อมกันใช้ได้ การบำรุงรักษาเครื่องมือและห้องปฏิบัติงาน

สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2545, หน้า 79) กล่าวว่า บรรยากาศการเรียนการสอน หมายถึง การจัดบรรยากาศภายในชั้นเรียนโดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ การได้พบเห็นอยู่เสมอ จะทำให้นักเรียนเกิดความเคยชินความเคยชินนั้นจะทำให้นักเรียนรับไว้เป็นค่านิยมของตนเอง ดังนั้น การจัดบรรยากาศชั้นเรียนมีความสำคัญยิ่ง เพราะทำให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. บรรยากาศด้านกายภาพเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

1.1 การเลือกหรือดัดแปลงวัสดุที่ใช้ในการตกแต่งห้องเรียน โดยการจัดหาวัสดุในห้องถิ่น วัสดุเหลือใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การใช้กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีความสวยงาม สำหรับปูพื้นป้ายนิเทศ การใช้ใบไม้แห้ง และเปลือกไม้ จัดตกแต่งป้ายนิเทศ และการใช้ถุงขนมกรุบกรอบต่าง ๆ ทำเป็นดอกไม้หรือภาพแขวน (mobile)

1.2 การจัดสภาพโต๊ะ เก้าอี้ โดยปกติแล้วเป็นโต๊ะ เก้าอี้สำเร็จรูป ที่เรียกว่าโต๊ะเลคเชอร์ (lecture) หรือเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยมแยกกับเก้าอี้ ถ้าปรับเปลี่ยนโต๊ะเป็นรูปสี่เหลี่ยมแบบคางหมูบ้าง จะได้รูปแบบการสร้างสรรค์มากขึ้น

1.3 ชั้นหรือตุ้ล้อยแสดงผลงานเป็นสิ่งที่สามารถใช้วัสดุภายในห้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้อื่นๆ มาดัดแปลง ออกแบบ ตกแต่ง ทาสีให้มีความสวยงาม แปลก และมีประโยชน์ใช้สอยได้แก่ การใช้อิฐวางเป็นขาตั้ง การใช้ไม้วางพาด การใช้ไม้กระดานหรือไม้อัดขนาด 10 มิลลิเมตรเจาะรูทั้งสี่มุมแล้วใช้เชือกร้อยไว้แขวน และการใช้กล่องกระดาษที่มีความแข็งแรงวางซ้อนให้ได้กล่องยึดติดผาผนัง

2. บรรยากาศด้านสมองกับความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิด ได้แก่ คิดแก้ปัญหา คิดหาเหตุผล คิดออกแบบ คิดสร้าง คิดคล่อง คิด

ยืดหยุ่นคิดแปลกใหม่ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และคิดจินตนาการ ครูต้องให้การสนับสนุนอย่างกว้างขวางช่วยขจัดอุปสรรคหรือข้อจำกัดต่าง ๆ อย่างไม่ทอดทิ้ง

3. บรรยากาศด้านอารมณ์ กับความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นที่พึ่งซึ่งไว้วางใจได้ สนับสนุนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกปลอดภัย จากการไม่เป็นที่ยอมรับการถูกวิจารณ์หรือหัวเราะเยาะ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนมีส่วนร่วม เน้นการเรียนรู้จากความสนใจของนักเรียน ให้นักเรียนเกิดความร่วมมือ ไม่มีการแข่งขัน แต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา (2542, หน้า 82) กล่าวว่า สภาพสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศต่าง ๆ ในการเรียนการสอน มีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กไม่น้อยกว่าบทเรียน บรรยากาศของความสุนทรีย์ ความสะอาด อบอุ่นเต็มไปด้วยความรัก ความสนุกสนาน ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมุมมองที่ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จะมีผลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการให้เด็กเป็นคนมีจิตใจมั่นคง มีความสุข รักในการเรียนรู้ มีสุนทรีย์ภาพ และมีความละเอียดอ่อนในการดำเนินชีวิต

สมเจตน์ ไชยเมือง (2547, หน้า18) กล่าวไว้ว่า การจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างครูและผู้เรียนผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยมีการติดตามสอบถาม เปิดโอกาสให้ครูได้ปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติงานกับครู จึงจะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 , หน้า 96) กล่าวว่าบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ชั้นเรียนที่ครูสร้างบรรยากาศให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

บรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมของผู้เรียน ให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนั้นครูควรสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี และส่งเสริมความสำคัญของนักเรียน ในการจัดการเรียนการสอนควรจัดบรรยากาศให้เหมาะสม และเอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) บรรยากาศของความสำเร็จ ครูควรค้นหาความสามารถเฉพาะของนักเรียนแต่ละคนเปิดโอกาสให้ได้แสดงออก ประสบผลสำเร็จเพื่อให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเกิดความพยายามที่จะทำงานอื่น ๆ ให้สำเร็จอีกต่อไป โดยครูจะต้องยอมรับเด็กในสภาพเขาเป็นอยู่ และยอมรับผลงานของแต่ละคน ซึ่งอาจไม่เหมือนกัน

2) บรรยากาศที่ทำทายเป็นบรรยากาศที่ทำให้นักเรียนอยากคิด อยากทำกิจกรรม หรืองานใด ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย โดยครูควรจัดให้มีชั้น ใต้ถุน การกระตุ้นด้วยคำพูด

สื่อคำถาม กิจกรรม และบทเรียนที่เร้าใจ การสร้างบรรยากาศที่ท้าทาย จะทำให้นักเรียนเกิด ความอยากรู้อยากเรียน อยากทดลอง เพื่อให้เห็นผล อยากศึกษาให้ลึกซึ้ง และจะเกิดความรู้สึก ตื่นเต้นและภาคภูมิใจในข้อค้นพบใหม่ ๆ

3) บรรยากาศอิสระ ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด ตัดสินใจเลือก ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองตามความสนใจ โดยครูเป็นผู้ดูแล กระตุ้น และให้กำลังใจ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยไม่รู้สึกถูกบีบบังคับ

4) บรรยากาศที่อบอุ่น เป็นบรรยากาศที่มีความเป็นมิตร ครูแสดงออก ถึงความจริงใจ พร้อมทั้งช่วยเหลือเอาใจใส่นักเรียนอย่างทั่วถึง ใช้คำพูดในเชิงสร้างสรรค์ แสดงออกให้นักเรียนรู้ว่าครูมีความรัก ความเมตตา ความหวังดีอย่างจริงใจ และหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง

องค์ประกอบอีกอย่างที่ครูจะต้องคำนึงถึงในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอัตรโมทัศน์ คือ (พรพนี ช.เจนจิต, 2545, หน้า 347)

1) บรรยากาศที่ท้าทาย กระตุ้นให้กำลังใจเพื่อให้เด็กประสบผลสำเร็จใน การงาน พูตให้เด็กรู้สึกว่าคุณเชื่อในความสามารถของเด็กที่จะทำงานนั้นๆ แม้ว่าจะเป็นงานที่ ค่อนข้างยาก ให้เด็กรู้สึกมีอิสระที่จะทำอย่าให้รู้สึกว่าถูกบังคับ

2) บรรยากาศที่มีอิสระ บรรยากาศที่จะช่วยให้เด็กมีการยอมรับนับถือ ในตนเองคือบรรยากาศที่มีอิสระ เด็กมีโอกาสที่จะเลือกซึ่งเด็กสามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่มี ความหมายและมีคุณค่า ซึ่งทั้งนี้รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดพลาดด้วยบรรยากาศเช่นนี้จะก่อให้เกิด การเรียนรู้เด็กจะเกิดความมั่นใจในตนเองที่จะศึกษาค้นคว้าไม่เกิดความตึงเครียด

3) บรรยากาศซึ่งมีการยอมรับนับถือ การที่ครูเห็นคุณค่าในตัวเด็กเป็น สิ่งสำคัญในการพัฒนาอัตรโมทัศน์ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไม่มีอะไรสำคัญกับ ความรู้สึก?ครูเห็นว่าเด็กเป็นบุคคลสำคัญมีคุณค่าและสามารถเรียนได้ถ้าครูมีความรู้สึกเช่นนี้ ใให้กับเด็กอย่างจริงใจ จะมีผลต่อการทำกิจกรรมต่างๆของเด็กนอกจากนั้นเด็กก็จะรู้สึกว่าตนเอง มีคุณค่าและยอมรับนับถือในตนเองด้วยความรู้สึกนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับเด็กที่มีปมด้วยขาด ความมั่นใจในตนเองดังนั้น จึงควรพยายามถ่ายทอดความรู้สึกนี้ให้เด็กได้รับ

4) บรรยากาศที่มีความอบอุ่น ความรู้สึกทางด้านจิตใจมีผลต่อ ความสำเร็จในการเรียน เช่นเดียวกับการที่เด็กตระหนักว่าตนเองมีคุณค่า ดังนั้นการที่ครูมี ความเข้าใจ เป็นมิตร ยอมรับนับถือ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ จะทำให้เด็กเกิดความอบอุ่น สบายใจ อดอยากเข้าไปติดต่อด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลมายังการเรียนของเด็ก ดังนั้นบรรยากาศที่ อบอุ่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเด็กรู้ว่าครูเอื้ออาทรกับการกระทำของตน จะทำให้เด็ก เกิดความรู้สึกรักโรงเรียน

5) บรรยายการแห่งการควบคุม คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1967,p.84) กล่าวว่า เด็กที่อยู่ในบรรยากาศที่ปล่อยตามสบาย จะพัฒนาการยอมรับนับถือตนเองได้น้อยกว่าเด็กที่อยู่ในบรรยากาศแห่งการควบคุมดังนั้นเป็นความจำเป็นที่ครูจะต้องฝึกให้เด็กมีวินัย แต่มีได้อยู่ภายใต้การควบคุมลงโทษ ครูจะต้องชี้แจงให้เข้าใจว่า ทำไมจึงต้องทำสิ่งนี้ แต่ไม่ทำสิ่งนั้นวิธีการพูดของครูเป็นสิ่งสำคัญต้องสุภาพแต่มีความหนักแน่น อีกสิ่งหนึ่งที่ครูจะต้องคำนึงคือไม่ให้สิทธิพิเศษกับเด็กบางคนมีเช่นนั้นจะเกิดปัญหาว่าทำไมคนนี้จึงได้แต่คนนั้นทำไม่ได้ เทคนิคการควบคุมที่ใช้ได้ผลดีโดยไม่ให้เด็กรู้ตัวคือการที่ครูพูดให้เด็กเข้าใจว่า ทุกคนล้วนเป็นคนที่มีความสำคัญต่อครูทั้งสิ้น ดังนั้น ไม่ว่าเด็กจะทำอะไรเราจะแค้นต่อการกระทำนั้นๆ ของเขา

6) บรรยายการแห่งความสำเร็จ เป็นสิ่งที่ครูควรจะทำให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งการเห็นชอบจากบุคคลที่มีความสำคัญต่อเด็ก จะมีผลต่อความสำเร็จในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็กและการไม่ได้รับความเห็นชอบจะมีผลต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่างๆ น้อยลง ครูที่ฉลาดมักจะทำถึงจุดที่เด็กประสบความสำเร็จมากกว่าพูดเกี่ยวกับความล้มเหลวจะมีผลทำให้มีความคาดหวังต่ำ ซึ่งไม่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

7) บรรยายการของการเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่ทำให้การเรียนเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะเบื่อหน่าย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ซ้ำซากจำเจ ดังนั้น การจัดชั้นเรียน การจัดที่นั่งเรียน การจัดป้ายนิเทศและสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้มีลักษณะหลากหลาย จึงช่วยให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาการที่ทันสมัย น่าค้นคว้า แสวงหาคำตอบ เกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อไป ชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากชั้นอนุบาลและประถมศึกษา สภาพของชั้นเรียนไม่จำเป็นต้องตกแต่งสีสรรสดใส หากแต่มีความเรียบง่าย สะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะก็เพียงพอแล้ว การเปลี่ยนบรรยากาศอาจทำได้

7.1) จัดโต๊ะเรียนใหม่ แทนที่จะนั่งเรียงแถว ก็เปลี่ยนเป็นนั่งรูปตัว U บ้าง จัดทำเป็นเครื่องวงกลมบ้าง หรืออาจถอยโต๊ะรันไปชิดผนังหลังห้อง แล้วเหลือที่ว่างไว้ครึ่งห้อง เพื่อใช้ฝึกการกราบและมรรยาทต่าง ๆ หากพื้นไม่สะอาดพออาจใช้เสื่อปูพื้น เพื่อให้ครูและนักเรียนได้นั่งและฝึกหัด

7.2) ถ้าโรงเรียนมีห้องประชุม ห้องจริยศึกษา ครูอาจพานักเรียนไปเรียนยังห้องที่ว่างนั้น เพื่อความสะดวกในการใช้สื่อและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการเรียน

7.3) ถ้าสถานที่อำนวย ครูอาจเปลี่ยนบรรยากาศโดยพานักเรียนไปนั่งเรียนที่สนาม ได้ร่มไม้ท่ามกลางธรรมชาติที่มีความสงบเพียงพอ

7.4) ถ้าโรงเรียนอยู่ใกล้วัดและมีโบสถ์วิหารที่กว้างขวางพอ ครูควรพานักเรียนไปเรียนที่โบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญเป็นบางครั้ง เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งวิทยาการที่ดีในการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

องค์ประกอบทั้ง 7 อย่างที่กล่าวมาแล้ว จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาอัตมโนทัศน์ และช่วยพัฒนาความสำเร็จในการเรียน จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดคงพอมองเห็นความสำคัญของอัตมโนทัศน์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างไร คนเราแต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมตามความรู้สึกที่มีต่อตนเองถ้าเด็กมีอัตมโนทัศน์ในทางบวกและตรงตามสภาพเป็นจริง ก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าเด็กมีอัตมโนทัศน์ในทางลบหรือมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองชนิดที่บิดเบือนจากความเป็นจริงก็ย่อมจะมีปัญหาต่อการแสดงพฤติกรรมทำอะไรครูจึงจะช่วยให้เด็กพัฒนาอัตมโนทัศน์ตรงตามสภาพที่เป็นจริงหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบของครูและทางโรงเรียนซึ่งสิ่งสำคัญในการช่วยพัฒนาอัตมโนทัศน์ก็จะต้องมีการให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จของเด็กพัฒนาการทางสังคมอย่างตรงไปตรงมา เด็กทุกคนต่างก็มีความต้องการที่จะได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องเกี่ยวกับตนเอง เพื่อจะได้ทราบว่าคนอื่น ๆ มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองว่าอย่างไร ต้องการจะมองเห็นตนเองดังเช่นที่ผู้อื่นเห็น การที่ครูให้ข้อคิดเห็นอย่างเที่ยงตรงจะช่วยให้มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองที่เป็นจริงมากขึ้น สิ่งสำคัญ ที่ครูจะต้องคำนึงถึงให้มาก ๆ คือ เด็กพร้อมที่จะทำตามความหวังของผู้ที่มีความสำคัญต่อตน ดังนั้นครูควรเป็นผู้ที่มองเห็นคุณค่าในตัวเด็ก ยอมรับนับถือในความสามารถของเขา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาอัตมโนทัศน์ ของเด็กมองเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น สิ่งที่ครูควรจะต้องระวังให้มาก ๆ คืออย่าดูถูกความสามารถของเด็กอย่าคิดแต่ว่าเด็กเรียนไม่ได้ เพราะมีเช่นนั้นแล้วเด็กมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความคาดหวังของครูถึงแม้ว่าความสามารถที่แท้จริงของเด็กจะสูงกว่านั้นก็ตาม

บรรยากาศในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาชั้น คหมี ลักษณะแจ่มใส ร่าเริง แต่ไม่ถึงกับต้องเล่นเกม ร้องเพลงหรือกระโดดโลดเต้น เพราะนักเรียนเริ่มเข้าวัยรุ่นแล้ว ควรฝึกให้รู้จักสงบและคิดไตร่ตรองอย่างผู้ใหญ่ แต่ก็ยังมีผู้แย้งว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กยังชอบแสดงออกทางการเล่น และศิลปะดนตรีอยู่ ดังนั้น การจัดบรรยากาศอย่างสนุกสนานก็น่าจะทำได้ ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น บรรยากาศการเรียนที่มีลักษณะเชิงวิชาการก็น่าจะเหมาะสม ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงควรเลือกจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมของระดับของนักเรียน เหมาะกับวัยและความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน เหมาะกับบทเรียนที่สอนและเหมาะกับวิธีการกิจกรรมการเรียนการสอน บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาบรรลุตามเจตนารมณ์

สรุปได้ว่า บรรยากาศการเรียนการสอน หมายถึง การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจใคร่รู้ และวัยของผู้เรียน ตลอดจนเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน วิธีการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

7. การประเมินผล

การประเมินผลการเรียนการสอนนับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นขบวนการที่ช่วยตัดสินความมีประสิทธิภาพในการสอน ผลของการประเมินจะช่วยทำให้ครูได้เห็นภาพสะท้อนว่าทำหน้าที่ได้ครบถ้วนและเต็มความสามารถแล้วหรือยัง มีส่วนใดบกพร่องและสมควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้การเรียนของนักเรียนและการสอนของครูบรรลุเป้าหมายตามความต้องการ ดังนั้น ถ้าครูผู้สอนได้มีการประเมินผลการสอนอย่างสม่ำเสมอแล้วจะทำให้ทราบทั้งข้อดีและข้อบกพร่องของตน เพื่อนำไปส่งเสริมและปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ในการประเมินผล การศึกษานั้น (มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2551) มีรายละเอียด ดังนี้

7.1 หลักของการประเมินผล การประเมินผลต้องควรคำนึงถึงหลักสำคัญดังต่อไปนี้

7.1.1 การประเมินผลต้องตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

7.1.2 การประเมินผลต้องวางแผนร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน ตลอดจนการจัดโปรแกรมต่าง ๆ

7.1.3 การประเมินผลควรจะเป็นการประเมินผลร่วม เนื่องจากผู้เรียนและผู้สอนต้องมีส่วนร่วมในการวางจุดประสงค์ เพราะฉะนั้นทั้งผู้เรียนและผู้สอนควรประเมินผลร่วมกัน

7.1.4 การประเมินผลควรใช้เครื่องมือที่เหมาะสม การที่จะใช้เครื่องมือชนิดใด เช่น ข้อสอบแบบข้อเขียน ข้อสอบภาคปฏิบัติหรือการสังเกตเป็นต้น ย่อมขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ การเรียนรู้ที่จะประเมิน

7.1.5 การประเมินผลต้องดำเนินการอย่างยุติธรรมและเชื่อถือได้

7.2 ความมุ่งหมายของการประเมิน การประเมินผลการเรียนการสอนมีความมุ่งหมายหลายประการซึ่งครูอาจเลือกใช้ให้ตรงกับความต้องการได้ดังนี้

7.2.1 เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียน ผลการประเมินโดยเฉพาะการประเมินผลย่อยหรือการประเมินระหว่างการเรียนการสอนสามารถนำมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนให้สูงขึ้นได้โดยนำผลมาแจ้งให้ผู้เรียนทราบเพื่อเร้าหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้หรืออยากเห็นหรืออาจใช้วิธีการซักถามหรือกำหนดปัญหาให้ฝึกฝนเพื่อจูงใจให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

7.2.2 เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน การตรวจสอบความรู้พื้นฐานเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้ความสามารถและทักษะพื้นฐานของผู้เรียนก่อนที่จะเริ่มเรียนรู้นวัตกรรมใหม่เนื่องจากเนื้อหาบางบทเรียนอาจจำเป็นต้องใช้ความรู้หรือทักษะพื้นฐานบางประการครูจึงต้องตรวจสอบก่อนว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานเพียงพอหากพบว่าไม่มีความรู้หรือมีความรู้ไม่เพียงพอในเรื่องใดก็จะได้ปรับพื้นฐานก่อนการตรวจสอบความรู้พื้นฐาน อาจทำได้โดยใช้แบบทดสอบหรือการซักถามก็ได้

7.2.3 เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ผลการประเมินทั้งก่อนการเรียนการสอนและระหว่างการเรียนการสอนสามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้โดยนำมาพิจารณาว่าผลการสอนไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์อาจเป็นเพราะว่าวิธีสอนและกิจกรรมที่ครูผู้สอนกำหนดไว้อาจไม่เหมาะสมกับผู้เรียนหรือเพราะสื่อการเรียนการสอนไม่เหมาะสมนอกจากครูจะนำผลการประเมินมาปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไปแล้วผู้เรียนก็ยังไทรอบสถานภาพการเรียนของตนเองว่าอยู่ในระดับใดหากอยู่ในระดับพึงพอใจจะได้ปรับปรุงการเรียนของตนเองให้ดีขึ้น

7.2.4 เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง การวินิจฉัยข้อบกพร่องเป็นการวิเคราะห์หาสาเหตุข้อบกพร่องในการเรียนของผู้เรียนและการสอนของครูเช่นใช้แบบบททดสอบวินิจฉัยความความบกพร่องในการอ่านภาษาไทยที่มีเนื้อหาทั้งการอ่านคำควบกล้ำ ร ล ว การอ่านตัวสะกดการันต์และการอ่านจับใจความทดสอบกับผู้เรียนถ้าตรวจให้คะแนนแล้วพบว่าผู้เรียนคนใดทำผิดเรื่องใดก็จะช่วยให้ครูผู้สอนได้รู้ข้อบกพร่องของผู้เรียนเพื่อสอนซ่อมเสริมหรือทบทวนในเรื่องนั้น ๆ ได้รวมทั้งเป็นข้อมูลให้ครูได้พิจารณาทบทวนการสอนของตนเองว่าบกพร่องอย่างไรแล้วหาทางปรับปรุงต่อไป

7.2.5 เพื่อตัดสินผลการเรียน ผลการประเมินโดยเฉพาะการประเมินเมื่อตัดสินสุดการเรียนการสอนหรือการประเมินผลรวมเพื่อสรุปคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ของรายวิชาหรือในระดับชั้นนั้นเพียงใดโดยนำผลการวัดทั้งหมดตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีมาเป็นข้อมูลในการตัดสินผลขั้นสุดท้ายในรูปของการให้เกรดเป็น 4-3-2-1-0 หรือ A-B-C-D-E เป็นต้นหรือในรูปของระดับคุณภาพเช่น ผ่านยอดเยี่ยม-ผ่าน -ไม่ผ่านหรือสอบได้- สอบตก หรือในรูปเกรดเฉลี่ย เป็นต้น

7.2.6 เพื่อจัดตำแหน่งหรือจัดประเภท การจัดตำแหน่งหรือจัดประเภทเป็นการนำผลที่ได้จากการวัดมาเปรียบเทียบหรือจัดอันดับความสามารถในกลุ่มเดียวกันเพื่อจะตอบว่ามีความรู้ความสามารถอยู่ในระดับใดของกลุ่ม เช่น สอบได้เป็นอันดับที่เท่าไร ได้เกรดอะไรในการจัดตำแหน่งเหล่านี้แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1) เพื่อการจำแนก ความสามารถของผู้เรียนเช่น สอบได้-สอบตก เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มสูง-ปานกลาง-ต่ำ เป็นต้น

2) เพื่อคัดลอก (election) บุคคลเข้าทำงานหรือศึกษาต่อซึ่งการประเมินลักษณะนี้ต้องใช้เครื่องมือที่ต้องการความยากและความลึก

7.2.7 เพื่อเปรียบเทียบระดับพัฒนาการการเปรียบเทียบระดับพัฒนาการเป็นการสอนหรือตรวจวัดดูว่าผู้เรียนมีพัฒนาการเพียงใดมีความงอกงามหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ โดยเปรียบเทียบหลังเรียน ภาคเรียนที่ 1 กับภาคเรียนที่ 2 เป็นต้น ถ้าผลการเรียนต่ำลงก็จะเป็นข้อมูลชี้ว่า ผู้เรียนคนนั้นหรือกลุ่มนั้นควรปรับปรุงและครูผู้สอนรายวิชา

นั้นครูจะต้องทบทวนการจัดการเรียนการสอนของตนเองขณะเรียน หากผลการเรียนมีพัฒนาการดีขึ้นก็เป็นการสร้างกำลังใจให้แก่ผู้เรียนคนนั้นหรือกลุ่มนั้นต่อไป

7.2.8 เพื่อพยากรณ์หรือทำนาย การพยากรณ์เป็นการนำผลจากการวัดในปัจจุบันไปทำนายในอนาคตว่าผู้เรียนคนนี้จะเรียนวิชานั้น ๆ สำเร็จหรือไม่หรือในอนาคตเขาควรเรียนอะไรจึงจะดีการประเมินลักษณะนี้มักจะนำไปใช้ในการแนะแนวหรือสอบคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อซึ่งอาจให้แบบทดสอบวัดความถนัด (aptitude test) หรือผลการเรียนในอดีตมาทำนายก็ได้ อย่างไรก็ตามข้อที่ควรระวังของการพยากรณ์ก็คือแบบทดสอบที่ใช้จะต้องมีคุณภาพ กล่าวคือมีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นสูงเพราะแบบทดสอบที่มีคุณภาพต่ำผลการพยากรณ์จะไม่ตรงกับความเป็นจริง

7.2.9 เพื่อประเมินค่า การประเมินค่าเป็นการประเมินที่มุ่งสรุปคุณภาพการศึกษาโดยส่วนรวม เช่น ดูความเหมาะสมของหลักสูตรกับโรงเรียนดูการจัดบริการในโรงเรียนว่าเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนหรือไม่ดูแนวโน้มการจัดบริการทางการศึกษาของโรงเรียนในอนาคตเป็นต้นซึ่งการประเมินลักษณะนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารให้พัฒนาคุณภาพการศึกษาได้เป็นอย่างดี

7.3 ประโยชน์ของการประเมิน การวัดผลและการประเมินผลมีประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนการสอนอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจของผู้สอน ผู้บริหาร นักการศึกษา การแนะแนวการเรียน การจัดชั้นเรียน การใช้สื่อการสอน การกำหนดวิธีการสอน และการจัดระบบการบริหารทั่วไป ตลอดจนการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งพอจำแนกได้ดังนี้

7.3.1 ประโยชน์ต่อผู้เรียน

- 1) ทำให้เกิดการพัฒนาดตนเองในแนวทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยพิจารณาจากผลการประเมินความสามารถของตนเอง
- 2) ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะรักษามาตรฐานไว้และช่วยให้ผลการเรียนดีขึ้นตามลำดับ
- 3) ทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนชัดเจนยิ่งขึ้นเพราะการสอบแต่ละครั้งทำให้ผู้เรียนครั้งทำให้ผู้เรียนต้องอ่านหนังสือทบทวนเนื้อหาที่มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
- 4) ทำให้ทราบจุดมุ่งหมายในการเรียนชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะก่อนสอนครูจะชี้แจงจุดประสงค์ที่จะประเมินให้ทราบ

7.3.2 ประโยชน์ของครู

- 1) ทำให้ครูทราบผลการเรียนของผู้เรียนว่าเก่ง-อ่อนเพียงใด เพื่อหาทางช่วยเหลือ

2) ทำให้ครูทราบผลการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ของผู้เรียนว่า มีผู้เรียนผ่านจุดประสงค์มากน้อยเพียงใดซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครูมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนเพียงใด เทคนิควิธีสอนที่ครูใช้เหมาะสมเพียงใด อันจะนำไปสู่การปรับปรุงตนเองของครู

3) ผลการประเมินจะทำให้ครูใช้เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนยิ่งขึ้น

4) ช่วยให้ครูได้ตรวจสอบคุณภาพของข้อสอบว่า มีความยากง่ายเพียงใดมีค่าอำนาจจำแนก ความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรงเพียงใด

7.3.3 ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

1) ทำให้ทราบมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในด้านต่างๆ เช่น มาตรฐานความสามารถของผู้เรียน มาตรฐานความสามารถของครู เป็นต้น

2) ใช้เป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์โรงเรียนให้ผู้ปกครองและประชาชนทราบ

3) ใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา พัฒนา และดำเนินงานบริหารโรงเรียนในด้านต่างๆให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.3.4 ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง

1) ทำให้ทราบความสามารถ หรือสมรรถภาพการเรียนรู้ของบุตรหลาน

2) ช่วยทำให้ผู้ปกครองรู้จักและเข้าใจบุตรหลานได้ดียิ่งขึ้น

3) เป็นข้อมูลสำหรับผู้ปกครองใช้ในการตัดสินใจในเกี่ยวกับการทำงานหรือการศึกษาต่อบุตรหลาน

7.3.5 ประโยชน์ต่อการแนะนำ

1) ใช้เป็นข้อมูลในการให้คำปรึกษา แนะนำ ผู้เรียนทั้งในด้านการเลือกอาชีพ การศึกษาต่อและปัญหาส่วนตัว

2) เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับโรงเรียนใช้ในการประชาสัมพันธ์หรือแนะนำโรงเรียน

7.3.6 ประโยชน์ต่อการวิจัย

1) เครื่องมือในการวัดและประเมินผลสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยได้

2) ข้อมูลจากการวัดและประเมินผลสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยต่อไป

7.4 ประเภทของการประเมินผล การประเมินผลมีรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา ดังนี้

7.4.1 จำแนกตามจุดประสงค์ของการประเมินผลแบ่งออกเป็น

- 1) การประเมินผลก่อนการเรียน (pre-evaluation) เป็นการประเมินผลก่อนเริ่มต้นและบทเรียนหรือหน่วยเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้
 - 1.1) เพื่อพิจารณาว่าผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนเพียงใด
 - 1.2) เพื่อพิจารณาว่าส่วนใดของการเรียนที่ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะรับรู้
 - 1.3) เพื่อเป็นการวัดพื้นฐานเบื้องต้นของผู้เรียนซึ่งจะทำให้ทราบว่าในระหว่างการเรียนรู้ ผู้เรียนมีการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างไร
 - 1.4) เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการสอน โดยพิจารณาว่า จะต้องเริ่มต้นอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
 - 1.5) เพื่อเป็นเครื่องพิจารณาว่าจุดประสงค์ใดที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเรียนเพราะได้เรียนรู้แล้ว
- 2) การประเมินผลระหว่างเรียน (formative evaluation) หรือการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน คือ การประเมินความสามารถของผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในระหว่างการเรียนแต่ละบท แต่ละหน่วย วัตถุประสงค์ของการประเมินผลระหว่างเรียนคือ
 - 2.1) เพื่อทราบว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด
 - 2.2) เพื่อทราบว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ถึงขั้นไหน
 - 2.3) เพื่อทราบว่าผู้เรียนบกพร่องจุดประสงค์ใด
 - 2.4) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย
 - 2.5) เพื่อใช้ข้อมูลจากการประเมินผลปรับปรุงวิธีการสอน สื่อการสอนหรือลำดับขั้นการสอน
- 3) การประเมินผลรวม (summative evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละหน่วยใหญ่ แต่ละรายวิชา โดยมีจุดประสงค์ดังต่อไปนี้
 - 3.1) เพื่อทราบว่าผู้เรียนได้รับความรู้ในวิชาที่เรียนมากน้อยเพียงใด
 - 3.2) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยส่วนรวม
 - 3.3) เพื่อให้ระดับคะแนนแก่ผู้เรียน

3.4) เพื่อพยากรณ์ความสำเร็จในรายวิชาที่ต่อเนื่องต่อไป

3.5) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

ในการประเมินผลรวม ผู้สอนควรประเมินให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์ แต่ในกรณีที่ผู้สอนมีเวลาจำกัด และมีจุดประสงค์ที่จะต้องประเมินมาก ผู้สอนอาจมีวิธีเลือกจุดประสงค์ที่จะประเมินดังต่อไปนี้

- สุ่มจุดประสงค์จากจุดประสงค์ทั้งหมด
- สุ่มจุดประสงค์ที่สำคัญ
- เรียงลำดับความสำคัญของจุดประสงค์ด้วยการจัดอันดับ

โดยผู้ที่สอนร่วมกัน จุดประสงค์ใดได้ค่าเฉลี่ยสูงจะเป็นจุดประสงค์ที่ต้องการ

- เลือกประเมินเฉพาะจุดประสงค์ปลายทาง

7.4.2 จำแนกตามระบบการวัด แบ่งออกได้ดังนี้

1) ประเมินผลแบบอิงตน (self-referenced evaluation) ใช้เปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนกับความสามารถของตนเอง ในการเปรียบเทียบเพื่อการประเมินผลแบบอิงตนนี้ จะต้องใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกันให้เวลาเท่ากันแต่จะต้องสอบก่อนสอนและสอบหลังสอน แล้วนำผลการสอบก่อนสอนและสอบหลังสอนมาเปรียบเทียบกัน การประเมินผลลักษณะนี้สามารถนำไปตรวจสอบว่าภายหลังการศึกษาแล้วผู้เรียนพัฒนาอย่างน้อยเพียงใด

2) ประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (normReferenced evaluation) ใช้เปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนกับผู้เรียนคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน ยึดคนส่วนใหญ่หรือกลุ่มเป็นหลักในการเปรียบเทียบ คะแนนที่นำมาเปรียบเทียบของผู้เรียนแต่ละคนจะต้องได้จากข้อสอบเดียวกันและเรียงลดหลั่นตามคะแนนที่สอบได้ ผู้ได้คะแนนสูงจะได้ระดับผลการเรียนสูง การประเมินผลแบบอิงกลุ่มนี้เหมาะที่จะนำไปใช้ในการจัดตำแหน่งผู้เรียนในการคัดเลือก

3) ประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (criteria referenced evaluation) การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ใช้เปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้คำนึงถึงความสามารถของผู้อื่น ความสำคัญขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เกณฑ์ที่ใช้อาจเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์นี้เหมาะที่จะนำไปใช้ในระบบการเรียนการสอน เพราะเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในการเรียนการสอนหรือไม่เพียงใด

7.5 คุณธรรมของผู้ทำหน้าที่ประเมินผล ผู้ทำหน้าที่ประเมินผลจำเป็นจะต้องมีคุณธรรมเพราะผู้ทำหน้าที่ประเมินผลเปรียบเสมือนผู้พิพากษาต้องตัดสินใจให้คุณให้โทษผู้ถูกประเมินหรือผู้เรียนหรือผู้เดิวยังต้องการประเมินผลจะมีคุณภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับความมีคุณธรรมของผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินผลเป็นสำคัญซึ่งควรมีคุณธรรมในการประเมินผล ดังนี้

7.5.1 มีความยุติธรรม การดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นกระบวนการวัดหรือการประเมินผลหาขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งขาดความยุติธรรมแล้วผลการวัดและการประเมินย่อมขาดความเชื่อถือได้และหากนำผลการประเมินไปใช้ในตัดสินใจย่อมก่อให้เกิดความผิดพลาดซ้ำสอง ดังนั้นครูควรคำนึงถึงก็คือ ทำหน้าที่วัดและประเมินตามหลักวิชา ตัดสินใจด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่มีความลำเอียง

7.5.2 มีความซื่อสัตย์ นักวัดผลต้องมีความซื่อสัตย์ต่อวิทยาการวัดผลและหน้าที่ของตนไม่นำความรู้ความสามารถของตนไปใช้ในทุจริตหรือเกิดผลเสียหายต่อหน้าที่ เช่น บอกข้อสอบหรือขายข้อสอบ เปลี่ยนแปลงคะแนน หรือผลการเรียนโดยให้ยึดหลักวิชาเป็นหลัก ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้างเพียงเล็กน้อย

7.5.3 มีความรับผิดชอบ เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นคุณธรรมสำคัญที่ทำให้ผู้ทำหน้าที่วัดและประเมินผลทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ทันตามกำหนดเวลา เช่น ส่งข้อสอบหรือผลการประเมินตามเวลาที่กำหนดปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการสอบให้เป็นไปตามระเบียบเป็นต้น

7.5.4 มีความละเอียดรอบคอบ งานวัดและประเมินผลเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการวัดและตัดสินใจ เพื่อให้การวัดและประเมินผลมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้มากที่สุด กิจกรรมที่ต้องการความละเอียดรอบคอบ เช่น การออกข้อสอบ การให้คะแนน การตรวจทานคะแนน การตัดเกรด เป็นต้น

7.5.5 มีความอดทน เนื่องจากงานวัดและประเมินผลเป็นงานที่ต้องการความละเอียดรอบคอบ อดทน ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญาเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายกิจกรรมที่ต้องมีความอดทน เช่น การตรวจข้อสอบอัตนัยซึ่งต้องใช้เวลามาก การตรวจแบบฝึกผู้เรียนในแต่ละครั้งที่สอน การประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพที่แท้จริงและมีความครอบคลุม การวิเคราะห์คุณภาพของข้อสอบเป็นรายข้อ การนำผลการวัดและประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน เป็นต้น

7.5.6 มีความรู้และสนใจใฝ่รู้ในหลักวิชาการศึกษาการวัดและประเมินผล เนื่องจากวิชาการศึกษาการวัดและประเมินผลเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีวิทยาการทางการวัดผลเกิดขึ้นใหม่ๆ เสมอ ผู้ทำหน้าที่ประเมินผลจำเป็นต้องสนใจใฝ่รู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลอยู่เสมอ เพื่อพัฒนาตนเองและวิชาชีพของตนเอง

สรุปได้ว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการรวบรวมผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การตัดสินใจ สรุปคุณลักษณะหรือพฤติกรรมของนักเรียนว่ามีคุณภาพดีระดับใดโดยอาศัยเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งในการเปรียบเทียบ

8. บุคลิกภาพของผู้สอน

8.1 ความหมายของบุคลิกภาพ

วีรชัย โชคไพบุลย์ (2543, หน้า 70) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งภายนอกทั้งภายใน ซึ่งรวมอยู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทำให้บุคคลนั้นมีความแตกต่างออกไปจากบุคคลอื่นๆ คุณลักษณะภายนอก เช่น รูปร่างหน้าตา ลักษณะการพูด กิริยาท่าทาง ตลอดจนการแต่งกาย เป็นต้น ส่วนบุคลิกภาพภายใน เช่น ค่านิยม ความสนใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความมั่นคงในอารมณ์และอารมณ์ขัน เป็นต้น

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 83) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพคือ สิ่ง que แสดงถึงเอกลักษณ์หรือพฤติกรรมของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ว่า บุคคลนั้นแตกต่างจากสมาชิกในกลุ่มอย่างไร

ดำรง ประเสริฐกุล (2542, หน้า 66) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะทั้งภายนอกและคุณลักษณะภายในที่รวมอยู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งได้แก่ รูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท การแต่งกาย การแสดงออกของอารมณ์ ค่านิยมต่าง ๆ ทำให้ บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพแตกต่างไปจากบุคคลอื่นๆ จนสามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองให้ผู้เริ่มสังเกตเห็นได้

วิรัช จงอยู่สุข (2542, หน้า 72) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพหมายถึง ผลรวมภายในของตัวบุคคลนั้น เช่น อารมณ์ จิตใจ ความรู้สึก ความคิดกับลักษณะที่แสดงออก ภายนอก เช่น การแต่งกาย รูปร่างหน้าตา คำพูด กิริยาท่าทาง

แอลพอร์ต (Allport, 1968, p.14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ระบบทางจิตที่มีพลังในตัวบุคคลเป็นตัวกำหนดการปรับตัวตามแบบฉบับของแต่ละ บุคคล

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1962, p.447) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า บุคลิกภาพ หมายถึง แบบแห่งลักษณะบุคคล และวิธีการแสดงออก ซึ่งกำหนดการปรับตัวตาม แบบของแต่ละบุคคล

คอร์ซินี, และมาร์เซลลา (Corsini, & Marsella, 1983, pp.4-5) ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง โครงสร้างที่เป็นกลไกภายในระบบทางจิตและกายของเอกัตบุคคลซึ่งใช้ในการทำนายหรือตัดสินพฤติกรรมที่ใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือโลกภายนอก

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973, p.392) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง การแสดงออกด้านอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรมต่างๆ ของแต่ละบุคคล อันเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสภาพแวดล้อม ทางด้านจิตวิทยาและสังคมของบุคคลทั่วไป

มอริส (Morris, 1990, p.483) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ความผูกพันเกาะเกี่ยวกับ คุณลักษณะทางความคิด อารมณ์และพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งผูกพันอยู่ ตลอดเวลาและตลอดทุกสถานการณ์ ทำให้บุคคลแต่ละคนแปลกแยกจากบุคคลอื่นๆ

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง การแสดงออกต่างๆ ของบุคคลทั้งลักษณะภายนอกและลักษณะภายในทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรม ของแต่ละบุคคล ซึ่งทำให้บุคคลนั้นมีความแตกต่างจากบุคคลอื่นๆ ทั้งในด้านรูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท การแต่งกาย จิตใจและความคิด

8.2 ความสำคัญของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ คือ ลักษณะต่างๆ ทุกอย่างที่แสดงออก ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรม บุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ดีนั้นอาจจะมาจากผู้ที่มีสุขภาพจิตดีเป็นอันดับแรก เพราะสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริงอย่างถูกต้อง ไม่ต่อต้าน และสามารถประพฤติตนได้ คงเส้นคงวา นั่นคือการเป็นบุคคลที่สามารถปรับตัวได้ดี ซึ่งการที่ครูมีบุคลิกภาพดีเป็นผลต่อครูในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ราชการ เพราะบุคลิกภาพของผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้นักเรียนและบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียนเกิดความประทับใจหรือไม่ประทับใจได้ และจะส่งผลไปยังประสิทธิภาพของการเรียนการสอนด้วย ดังที่มีผู้ได้เสนอเกี่ยวกับความสำคัญของบุคลิกภาพของผู้สอนไว้ดังนี้

วีรชัย โชคไพบุลย์ (2543, หน้า 70-71) ได้กล่าวเกี่ยวกับบุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก บุคลิกภาพให้ความสำคัญต่อบุคคลดังต่อไปนี้

1. ทำให้ง่ายต่อการจดจำและเข้าใจบุคคล เนื่องจากบุคคลมีความแตกต่างกัน ทุกคนมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง
2. เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ดีของบุคคลสามารถนำไปเป็นแบบอย่างแก่เยาวชน เช่น การนำเอกลักษณ์ของครูที่ดีมาอบรมสั่งสอนนักศึกษา เป็นต้น
3. ทำให้บุคคลมีความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากบุคลิกภาพบางอย่างเหมาะสมกับงานหรือได้เปรียบคนอื่น
4. ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ กล่าวคือ บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีย่อมสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมได้เร็ว เพราะสมาชิกในสังคมยอมรับ
5. ทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพราะบุคลิกภาพดี สมาชิกในกลุ่ม จึงชอบพอรักใคร่ ไว้วางใจ เช่น คนที่มีความซื่อสัตย์ ย่อมเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน
6. ทำให้ง่ายต่อการทำนายพฤติกรรมของบุคคล เช่น คนที่บ้าจี้หากใครไปจีตามลำตัว จะต้องร้องเอะอะโวยวายหรือทุบตีคนข้างเคียง เป็นต้น
7. ช่วยทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในอาชีพการทำงาน เพราะการเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป ดังนั้น เมื่อประกอบธุรกิจการงานใดๆ จึงมีผู้สนับสนุนด้วยดี

นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ (2545, หน้า 4) ได้ให้ความสำคัญของบุคลิกภาพ

ไว้ดังนี้

1. ช่วยในการรับรู้และเข้าใจในสภาพความเป็นจริงได้อย่างถูกต้อง
2. การแสดงอารมณ์จะอยู่ในลักษณะของขอบเขตที่เหมาะสม
3. มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสังคมได้ดี
4. มีความสามารถในการทำงานที่อำนวยความสะดวกต่อผู้อื่นและสังคมได้
5. มีความรักและความผูกพันต่อผู้อื่น
6. มีความสามารถในการพัฒนาตนเองและพัฒนาการแสดงออกของตน

ต่อผู้อื่นได้ดีขึ้น

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 84) กล่าวถึงความสำคัญของบุคลิกภาพของ

ครูไว้ว่า

1. ช่วยให้ผู้ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่น ๆ ได้คือบุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่บุคคลแสดงออกให้ปรากฏแก่ผู้พบเห็น การที่ครูมีบุคลิกภาพดีย่อมได้เปรียบในการสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะ ผู้ปกครองและนักเรียน
2. เป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปได้การที่ครูมีบุคลิกภาพดีช่วยให้ศิษย์ นำไปเป็นแบบหรือฝึกฝน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเที่ยงธรรม ลักษณะท่าทางและการพูดจาเป็นต้น
3. ช่วยให้เกิดความมั่นใจในตนเอง การที่ครูมีลักษณะบุคลิกภาพดีของครูช่วยให้ครู เกิดความมั่นใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าในด้านกรปรากฏตัวในที่ต่าง ๆ ทั่วไป ห้องเรียน หรือสถานที่ทั่วไป ซึ่งสังคมจะให้การยอมรับ
4. ช่วยให้ผู้บุคคลมีสุขภาพจิตดี ครูที่มีบุคลิกภาพดีทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาย่อมเป็นผู้มีสุขภาพจิตดีสามารถติดต่อหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับผู้อื่นได้ดี
5. ช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน ด้วยเหตุผลที่ว่าครูที่มีบุคลิกภาพดี ย่อมเป็นที่ไว้วางใจและมั่นใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนร่วมงานมีความสบายใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน
6. ช่วยให้ง่ายต่อการจดจำและการเข้าใจบุคคล เพราะบุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะ ตัวใครมีบุคลิกภาพอย่างไร ก็มักจะแสดงออกมาให้ปรากฏแก่สายตาของผู้พบเห็นเช่นนั้นเป็นประจำ

วิรัช จงอยู่สุข (2542, หน้า 72) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของบุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อบุคคล การมีบุคลิกภาพที่ดีอาจเอื้อต่อการประกอบธุรกิจการงานให้ดำเนินไปได้ด้วยดี บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญดังนี้

1. เป็นจุดเด่นทำให้ง่ายต่อการจดจำและเข้าใจของบุคคลอื่น เพราะแต่ละบุคคลมีเอกลักษณ์ของตนเอง
2. บุคลิกภาพลักษณะที่ดีของแต่ละบุคคลย่อมเป็นแบบอย่างที่ดีที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ ปฏิบัติตาม
3. บุคลิกภาพที่ดีงามทำให้บุคคลมีความมั่นใจในตนเอง
4. การมีบุคลิกภาพที่ดีย่อมทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับบุคคลอื่นได้สร้างมนุษยสัมพันธ์ได้เร็วเพราะสมาชิกในสังคมยอมรับ

ตำรา ประเสริฐกุล (2542, หน้า 67) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญดังนี้

1. ทำให้มีสุขภาพจิตดี
2. ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ทำให้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี
4. ทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม
5. ทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน

อเล็กซานเดอร์ (Alexander, 1968, p.30) ได้กล่าวไว้ว่า บุคลิกภาพของครูมีความสำคัญต่อการสอนไม่ว่าจะระดับมหาวิทยาลัย หรือฝึกหัดครู หรือระดับมัธยม หรือระดับประถมศึกษา โดยที่อาจารย์ต้องมีลักษณะของการเป็นครูที่ดี (characteristics of good teachers) ด้วยอันได้แก่ ให้ความเป็นกันเอง เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล สุขุมรอบคอบ และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง นอกจากนี้ เคลเลอร์ (Keller, 1968, pp.62-66) กล่าวว่า พฤติกรรมของอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพในการสอนต้องกระตือรือร้น จริงใจ และแม่นยำในหลักวิชาที่สอน รู้จิตวิทยาการสอน รู้จักชักจูงใจ ชอบช่วยเหลือ ดัดสินปัญหาได้อย่างฉลาดและใช้อุปกรณ์การสอนได้ดี

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญของบุคลิกภาพ ดังนี้

1. ช่วยให้ครู เกิดความมั่นใจในตนเอง ทั้งในการทำงานและการปรากฏตัวในที่ต่างๆ
2. เป็นแบบอย่างให้ศิษย์และบุคคลทั่วไป
3. ช่วยให้ครูสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่นได้
4. ช่วยให้ครูสร้างความรักและความผูกพันต่อศิษย์และผู้อื่น อันนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานและอาชีพครู

8.3 บุคลิกภาพที่ดีของผู้สอน

บุคลิกภาพที่ดีเป็นคุณลักษณะที่ดีของครู นอกจากจะช่วยให้ผู้นำเลื่อมใสศรัทธา นำเอาพรักใคร่แก่ศิษย์และบุคคลอื่นแล้ว ยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ด้วยซึ่งบุคลิกภาพที่ดีของครูตามแนวคิดของผู้รู้ให้ไว้ดังนี้

ประไพ สิทธิเลิศ (2542, หน้า 88-92) ได้กล่าวไว้ว่า บุคลิกภาพที่ดีของครู แบ่งได้ 2 ประการคือ บุคลิกภาพภายนอกและบุคลิกภาพภายใน ดังนี้

1. บุคลิกภาพภายนอกของครูเป็นบุคลิกภาพทางกายของครูที่สามารถสังเกตเห็นได้สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ

1.1 รูปร่าง หน้าตา และผิวพรรณ เป็นลักษณะที่ได้มาตั้งแต่กำเนิด การแก้ไขปรับปรุงทำได้ตามสมควรโดยศัลยกรรม ซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างยาก รูปร่างหน้าตาของผู้เป็นครูจะเป็นอย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญ คือ ความสะอาดสดใส ความแข็งแรงกระฉับกระเฉง สมบูรณ์ ปราศจากโรค ไม่ติดยาเสพติดจนรูปร่างผอม หน้าตาหมองคล้ำ หรือหน้าตาหม่นหมองเพราะประสบปัญหาต่างๆ ประการ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาครอบครัว หรือปัญหาวิชาชีพครู และหากมีปัญหาดังกล่าวครูต้องแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ได้ด้วยความเรียบร้อยเหมาะสม

1.2 การแต่งกายเป็นบุคลิกภาพพื้นฐานที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพ ช่วยกลบเกลื่อนรูปร่างหน้าตาและผิวพรรณได้ การแต่งกายเป็นสิ่งที่บุคคลอื่น ๆ ตั้งแต่ผู้เรียน ผู้ปกครอง เพื่อนครู ผู้บริหารและประชาชนโดยทั่วไปมองเห็น ภาพลักษณ์ของครูที่น่าชื่นชมของผู้พบเห็นนั้น จะช่วยทำให้บุคคลต่าง ๆ เกิดทัศนคติที่ดีต่อครู อาจารย์ นิยมยกย่องผู้ที่เป็นครู

ดังนั้นผู้ที่ประกอบอาชีพครูจึงควรคำนึงถึงการแต่งกายที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ทั้งในเวลาสอนและนอกเวลาสอนดังนี้

1.2.1 การแต่งกายให้เหมาะสมกับความนิยมและโอกาสต่างๆ เช่น งานราตรี งานสโมสร งานมงคลสมรส งานกิจกรรมอื่นๆ

1.2.2 การแต่งกายให้เหมาะสมกับสถานที่ เช่น ศาสนสถาน สถานที่ราชการ สนามกีฬาหรือสระว่ายน้ำ

1.2.3 การแต่งกายให้เหมาะสมกับรูปทรงและเรียบร้อยอยู่เสมอ

1.2.4 การแต่งกายให้เหมาะสมกับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ความสะอาดของเสื้อผ้า รองเท้า ต้องสะอาดอยู่เสมอ และราคาไม่จำเป็นต้องสูง การเสริมสวยเป็นไปตามความจำเป็น ครูควรใช้เครื่องสำอางเพื่อช่วยเสริมความงามให้พอดีและเกิดความเรียบร้อย

1.2.5 การแต่งกายให้เหมาะสมกับสถานภาพ เพศ วัย และผิวพรรณ

1.3 กิริยามารยาท กิริยาอาการที่ประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลอื่นเป็นประจำ เช่น ความสุภาพ มีสัมมาคารวะ การพูดที่สุภาพนุ่มนวลอ่อนหวาน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อบุคคลทั่วไป กิริยามารยาทที่สุภาพถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดสำหรับครูในการประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอได้แก่ การยืน การยืนเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญสำหรับผู้เป็นครู ต้องฝึกฝนให้อยู่ในลักษณะที่สง่าผ่าเผยเสมอ และจะต้องสำรวจระวางการยืนให้เหมาะสม เช่น การยืนสอนหน้าชั้น

เรียนให้ยืนลำตัวตรง เข้าชิดปลายเท้าห่างจากกันพอสมควร ปล่อยมือตามสบาย การยืนฟังคำสั่ง ต้องยืนลำตัวตรง ก้มหน้าเล็กน้อยมือทั้งสองประสานกันไว้ต่ำกว่าระดับเขมขัดเล็กน้อย การยืนฟังโอวาทให้ยืนลำตัวตรง ก้มหน้าเล็กน้อยมือทั้งสองประสานกันไว้ต่ำกว่าระดับเขมขัดเล็กน้อย การยืนต่อหน้าผู้ใหญ่ ควรยืนให้เฉียงไปทางขวา หรือซ้ายเล็กน้อย

1.3.1 การเดิน การเดินเป็นบุคลิกลักษณะที่สำคัญยิ่งกว่าการยืน เพราะเป็นสภาวะ ที่ร่างกายเคลื่อนไหว ทำให้ผู้อื่นได้เห็นลักษณะท่าทางอากัปภิกขัยได้ชัดเจนมากขึ้น บุคคลที่ถึงแม้หน้าตาจะดีหรือสวยงาม ผิวพรรณดี รูปทรงดูดี แต่ถ้าหากเดินไม่สวยงามที่มีอยู่ก็จะลดน้อยลงอย่างมากทีเดียว ดังนั้นครูจึงต้องฝึกฝน ปรับปรุงการเดินให้ดูสง่างาม โดยเฉพาะครูสตรีจะต้องระมัดระวังสำรวมการเดินให้มาก การเดินตามสบาย ควรเดินให้ลำตัวตรงอยู่เสมอ แกว่งแขนพอสมควร ไม่เดินเอียงคอ ไหล่ห่อหรือกางแขน ผู้หญิงต้องระวัง แกว่งแขนพอสมควร ไม่เดินเอียงคอ การเดินสายสะโพกมากจะทำให้เสียบุคลิกลักษณะ

1.3.2 การนั่ง การนั่งเป็นบุคลิกลักษณะหนึ่งที่ครูต้องฝึกฝน นอกจากจะทำให้บุคลิกลักษณะดีแล้วยังมีส่วนช่วยรักษาให้สุขภาพดีด้วย การนั่งที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น นั่งหลังงอจะทำให้ปวดหลังและทำให้ไม่สง่างาม ครูควรฝึกฝนการนั่งเพื่อเสริมบุคลิกลักษณะที่ดี การนั่งที่ควรปฏิบัติมีดังนี้ การนั่งกับพื้นตามลำพังทั้งชายและหญิงควรนั่งพับเพียบ วางมือประกบกันไว้บนตัก การนั่งกับพื้นต่อหน้าผู้ใหญ่ ควรนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้าให้เรียบร้อย นั่งตัวตรง มือทั้งสองประสานไว้บนตักก้มหน้าเล็กน้อย เมื่อผู้ใหญ่พูดด้วย ให้โน้มตัวเล็กน้อย

1.3.3 การนั่งเก้าอี้ ครูควรระวังทำนั่งให้สุภาพน่าดูอยู่เสมอ ไม่นั่งกางขาหรือ นั่งไขว่ห้าง ถ้าเป็นชาย ให้นั่งห้อยขาสั้นเท้าชิดกัน ปลายเท้าห่างจากกันเล็กน้อย ลำตัวตั้งตรงหลังพิงพนักเก้าอี้มือทั้งสองวางคว่ำอยู่บนหน้าขาทั้งสอง หรือจะประสานกันไว้บนตักก็ได้ ถ้าเป็นหญิง ให้นั่งห้อยขาสั้นเท้าปลายเท้า และหัวเข่าชิดกัน ขากางหรือเฉียงไปทางใดทางหนึ่งเล็กน้อย ลำตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ มือทั้งสองวางประสานกันไว้บนตัก

1.4 การพูด เป็นบุคลิกลักษณะที่สำคัญมากสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู ทั้งนี้ เพราะในการดำเนินชีวิตและการประกอบภารกิจงานของครูเกี่ยวข้องกับเรื่องการพูด เป็นสำคัญ ถ้าบุคลิกลักษณะอื่นดีหมด แต่ด้านการพูดไม่ดีจะทำให้บุคลิกลักษณะเป็นลบทันที การพัฒนาบุคลิกลักษณะด้านการพูดของครูจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนให้พูดจาอ่อนโยน นุ่มนวล จนติดเป็นนิสัยและเป็นธรรมชาติที่สุด พูดให้ถูกต้องกับกาลเทศะและบุคคล และไม่ว่าบุคคลที่ครูพูดด้วยจะอยู่ในสภาพใด อายุระดับใดก็ตามครูควรพูดและมีคำลงท้ายว่า “ครับ” หรือ “ค่ะ” เสมอ และต้องพูดให้ชัดเจน ชัดถ้อยชัดคำ จังหวะของการพูดไม่ช้าหรือเร็วจนเกินไปจนผู้ฟังรู้สึกรำคาญ หรือฟังไม่ทัน ไม่มีเอื้อหรืออ้าสลับกันไปกับการพูดคำสองคำ และที่สำคัญครูต้องใช้ภาษาพูดให้ถูกต้อง

1.5 การรับประทานอาหาร เป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในทุกอาชีพหากไม่สำรวจภารกิจในขณะที่รับประทานอาหาร จะทำให้เสียบุคลิกภาพที่ดี และทำให้เสียภาพลักษณ์ ครูต้องระมัดระวังต้องสำรวจตรวจสอบตนเองและต้องปรับปรุงที่จะไม่ปฏิบัติตนดังต่อไปนี้

- 1.5.1 เดินรับประทานอาหาร ตามที่สาธารณะ
- 1.5.2 ส่งเสียงดังขณะรับประทานอาหาร
- 1.5.3 เคี้ยวอาหารเสียงดังจนน่าเกลียด
- 1.5.4 รับประทานอาหารมูมมาม เลอะ เปอะเปื้อน
- 1.5.5 รับประทานอาหารคำโต
- 1.5.6 ดื่มน้ำขณะที่มีอาหารอยู่เต็มปาก
- 1.5.7 ขณะที่ยกอาหาร ก็ตักอาหารอื่นมารอไว้ที่ปาก
- 1.5.8 ขณะที่ส่งอาหารเข้าปากก็เหลือค้างซ้อนไว้บ้าง
- 1.5.9 ก้มหน้าก้มตารับประทานอาหารโดยไม่สนใจสิ่งอื่น ๆ
- 1.5.10 ใช้ไม้จิ้มฟันต่อหน้าผู้อื่นที่โต๊ะอาหาร

2. บุคลิกภาพภายในของครูประกอบด้วย

2.1 บุคลิกภาพด้านอารมณ์

2.1.1 ครูต้องฝึกฝนตนเองให้มีอารมณ์มั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีในทุกสถานการณ์

2.1.2 ครูต้องฝึกฝนตนเองให้มีอารมณ์ดีและอารมณ์ขัน เพราะครูที่มีอารมณ์ขัน จะช่วยสร้างบรรยากาศในการสอนให้สนุกสนาน การสอนสนุกถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง และการที่ครูมีอารมณ์ขันตลอดเวลาจะทำให้ดูน่ารัก น่าสมาคมด้วย

2.1.3 ครูต้องฝึกให้มีอารมณ์เย็น อดทนในการสั่งสอนศิษย์ แก้ปัญหาด้วยความระมัดระวัง ไม่วู่วามตุ๋นตุ๋นโดยไร้เหตุผล

2.2 บุคลิกภาพด้านสติปัญญาของครู นอกจากบุคลิกภาพทางพันธุกรรมยังขึ้นอยู่กับการศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้วิทยาการสมัยใหม่ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และรู้จักเลือกกิจกรรมที่สร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

วีรชัย โชคไพบูลย์ (2543, หน้า 71) ได้กล่าวไว้ว่า การจำแนกประเภทหรือลักษณะของบุคลิกภาพย่อมแตกต่างกันออกไปตามความคิด ความเห็นของบุคคล เช่น บางคนจำแนกบุคลิกภาพออกเป็นทางกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม หรือบางคนจำแนกออกเป็น บุคลิกภาพทางกาย สติปัญญา ความสามารถ อารมณ์ ความสนใจ อุปนิสัย และการปรับตัวเป็นต้น บุคลิกภาพของคนเราสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บุคลิกภาพภายนอก เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นหรือสัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย บุคลิกภาพภายนอกนี้สามารถแก้ไข ปรับปรุง

เปลี่ยนแปลงได้ง่าย โดยใช้เวลาฝึกหรือแก้ไขปรับปรุงไม่นานนัก และสามารถวัดผลได้ทันที
บุคลิกภาพภายนอกของคนเราที่สำคัญ คือ บุคลิกภาพทางกายและวาจา

2. บุคลิกภาพภายใน เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น สัมผัสได้ยาก ต้องทำงาน
ร่วมกันนาน ๆ จึงจะสังเกตเห็น การแก้ไขเปลี่ยนแปลงต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควร และ
บุคลิกภาพภายในบางอย่างไม่สามารถแก้ไขได้ บุคลิกภาพภายในส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กับสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ

อিবรอฮีม ฮามะ (2551, หน้า 87) ได้กล่าวไว้ว่า บุคลิกภาพที่พึงประสงค์
ของครูไทยนั้นควรใช้สัปฺปริสธรรม 7 เป็นหลักยึด ครูผู้มีสัปฺปริสธรรม 7 ย่อมเป็นครูที่มี
บุคลิกภาพที่ดี สัปฺปริสธรรม 7 ได้แก่

1. ชัมมัญญาตา รู้หลักการอยู่ร่วมกัน รู้หน้าที่ รู้หลักความจริงของ
ธรรมชาติ

2. อัถถัญญาตา รู้ความมุ่งหมายของการกระทำอันใด

3. อัถตัญญาตา รับทราบภาวะหน้าที่ความสามารถ หรือรู้ว่าตนเอง

ควรทำอะไร

4. มัตตัญญาตา รู้จักความประมาณตน

5. กาลัญญาตา รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร

6. ปริสัญญาตา รู้จักท้องถิ่น ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี

7. ปุคคัจญญาตา รู้ความแตกต่างของบุคคล ถ้าดีควรยกย่องถ้าไม่ดีควร

ตำหนิสั่งสอน

แคนดัก สเตาท์ (Candace Stout, 1982, pp.22-24) ได้สรุปบุคลิกภาพ ที่
ดีของผู้สอนไว้ ดังนี้

1. แต่งตัวเรียบร้อย

2. มีความยืดหยุ่น รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้

3. ขยันขันแข็ง พร้อมที่จะทำงาน

4. รู้จักปรับปรุงตัวให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

5. เอาใจใส่ สนใจความประพฤติของนักเรียนอย่างแท้จริง

6. ทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ไว้วางใจได้

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพของผู้สอน หมายถึง การแสดงออกต่าง ๆ ของผู้สอนทั้ง
ลักษณะภายนอกและลักษณะภายในทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรม เช่น กิริยาท่าทาง
การพูด การแต่งกาย การแสดงออกทางอารมณ์ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เจวียง ทองธรรมชาติ (2541, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลาผลการวิจัยพบว่า (1) การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลาในภาพรวมผู้บริหารโรงเรียนใช้อำนาจจากฐานอำนาจต่างๆ ในระดับมาก ยกเว้นอำนาจการบังคับ หรือการลงโทษอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามระดับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดเดียวกันนั้นผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจการให้รางวัลมากที่สุด นอกนั้นอยู่ในระดับมากส่วนครูวิชาการโรงเรียน และครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนในระดับมาก ยกเว้นอำนาจการบังคับ หรือการลงโทษอยู่ในระดับปานกลาง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน และครูผู้สอน มีความเห็นสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบประสิทธิภาพการสอนในระดับมาก (3) ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในภาพรวมอำนาจความเชี่ยวชาญมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูในระดับปานกลางนอกนั้นมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำเมื่อพิจารณาตามระดับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน อำนาจการให้รางวัล อำนาจจากความเชี่ยวชาญ และอำนาจที่เกิดจากข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในระดับปานกลาง นอกนั้นมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ส่วนครูวิชาการโรงเรียนมีความคิดเห็นว่าการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูในระดับปานกลางทุกฐานอำนาจ สำหรับครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูในระดับต่ำทุกฐานอำนาจ

ชารี วารีสงัด (2542, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิภาพการสอนอาจารย์ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านวิธีการสอนพบว่า ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์แทบทุกสาขามีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 78.6 (11 สาขา) และเป็นส่วนน้อยที่มีคะแนนอยู่ในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 14.3 (2 สาขา) และอยู่ในระดับจ้องปรับปรุงคิดเป็นร้อยละ 7.1 (1 สาขา) 2. ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่า ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์มีคะแนนอยู่ในระดับต้องปรับปรุงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 50 (7 สาขา) อยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 42.9 (6 สาขา) ซึ่งอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน และเป็นส่วนน้อยที่อยู่ระดับดี คิดเป็นร้อยละ 7.1 (1 สาขา) 3. ด้านการวัดและประเมินผลพบว่า ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 57.2(8 สาขา) รองลงมา มีคะแนนอยู่ในระดับต้องปรับปรุงคิดเป็นร้อยละ

35.7 (5 สาขา) และเป็นส่วนน้อยที่อยู่ในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 7.1(1 สาขา) 4. ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์แทบทุกสาขามีคะแนนอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 78.6 (11 สาขา) และเป็นส่วนน้อยที่มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 21.3 (3 สาขา) 5. ด้านมนุษยสัมพันธ์ พบว่า ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง เป็นส่วนมาก คิดเป็นร้อยละ 64.3 (9 สาขา) รองลงมา มีคะแนนอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 28.6 (4 สาขา) และเป็นส่วนน้อยที่มีคะแนนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 7.1 (1 สาขา)

สมมติ เพียรการคำ (2542, หน้า 97-98) ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนกับประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนปรากฏผลดังนี้ ครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและโรงเรียนไม่ขยายโอกาสทางการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของครูไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณา รายองค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนของครู พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และโรงเรียนไม่ขยายโอกาสทางการศึกษามีประสิทธิภาพการสอนของครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนด้านกลวิธีการสอน ด้านบรรยากาศในชั้นเรียนและด้านการวัดผลและประเมินผล นอกนั้นไม่แตกต่างกัน ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน และ ประสิทธิภาพการสอนของครู ปรากฏผลดังนี้ ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของครู ได้แก่ ครูมีชั่วโมงสอนมากเกินไปและครูยังมีงานอื่นที่ต้องรับผิดชอบอีก ครูบางคนมีความรู้ไม่ตรงกับวิชาที่สอน ครูยังใช้การสอนแบบเดิมไม่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลางและปัญหาสื่อการสอนไม่เพียงพอ ครูไม่ใช้สื่อและสื่อไม่ทันสมัย ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการสอนของครูเรียงตามลำดับดังนี้ จัดสรรครูให้พอเพียงกับอัตราส่วนของนักเรียน กระตุ้นให้ครูมีศรัทธาในอาชีพครูเน้นให้เห็น ความสำคัญของการเป็นครู และจัดให้มีการอบรมศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ในด้านการเรียนการสอนการใช้และการผลิตสื่อและจัดครูเข้าสอนให้ตรงกับความรู้ความสามารถ

จิตติมา จันทเวช (2543, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความสอดคล้องของผลการประเมินประสิทธิภาพการสอน ของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาจากการประเมินด้วยตนเองและผู้อื่น ซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูระหว่างกลุ่มผู้ประเมินต่างกันมี ความสอดคล้องกัน 2) ความคลาดเคลื่อนเชิงปล่อยหรือกดคะแนน (leniency error) ของผลการประเมินประสิทธิภาพการสอนซึ่งครูผู้สอนประเมินตนเองมีค่าน้อยกว่าที่นักเรียนประเมิน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างการประเมิน ประสิทธิภาพการสอนด้วยตนเองกับการประเมินโดยหัวหน้าวิชาและเพื่อนร่วมงาน 3) ความคลาดเคลื่อนอันเนื่องมาจากเคยมีปฏิสัมพันธ์มาก่อน (halo error) ของผลการประเมิน

ประสิทธิภาพการสอนจากการประเมินด้วยตนเองของครูผู้สอน พบว่าไม่ปรากฏความคลากเคลื่อนอันเนื่องมาจากเคยมีปฏิสัมพันธ์มาก่อนน้อยกว่าการประเมินโดยผู้อื่นที่ระดับนัยสำคัญ .05

สุรางค์ ชูสิงห์ (2544, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับรายงานการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนซ่อมเสริมคณิตศาสตร์เรื่องการหาร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งพบว่าครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการสอนซ่อมเสริมหลังการประชุมปฏิบัติการสูงกว่าก่อนประชุมปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เอกสารชุด " การพัฒนาประสิทธิภาพการสอนซ่อมเสริมคณิตศาสตร์ เรื่องการหาร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 " มีประสิทธิภาพสูงในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครูผู้สอนโดยมีคะแนนเฉลี่ยระหว่างด้านกระบวนการ : ผลผลิตเป็นร้อยละ 82.79 : 80.20 ครูผู้สอนสามารถนำแนวคิดจากเอกสารไปใช้ในการจัดกิจกรรมการสอนซ่อมเสริมในระดับปานกลางถึงมากและนักเรียนที่ได้รับการสอนซ่อมเสริมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการหารผ่านเกณฑ์การเรียนรู้ร้อยละ 97.62

ปนัดดา หัสปราบ (2545, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครู โรงเรียนสังกัดกองการศึกษาเพื่อคนพิการ กลุ่ม 5 ภาคใต้ ซึ่งพบว่า ความรู้วิชาชีพครูด้านการศึกษาพิเศษ บุคลิกภาพของครู ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และเจตคติต่อการศึกษาพิเศษ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครู มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คำนำหน้าความสำคัญของตัวแปรด้านเจตคติต่อการจัดการศึกษาพิเศษสามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนความรู้วิชาชีพครูด้านการศึกษาพิเศษ บุคลิกภาพของครู และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ไม่สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครูได้

ณรงค์ สมพงษ์, และคนอื่นๆ (2547, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านเว็บชุดวิชาเทคโนโลยีการศึกษาเบื้องต้น โดยใช้รูปแบบการพัฒนาบทเรียนบนเว็บ ประกอบไปด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนการเรียนผ่านเว็บ การพัฒนาส่วนประกอบของบทเรียน การผลิตบทเรียน และการประเมินผลบทเรียน หลังจากนั้นจึงนำบทเรียนไปใช้จริงซึ่งพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตที่เรียนด้วยบทเรียนผ่านเว็บสูงกว่านิสิตที่เรียนแบบปกติและคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนของนิสิตที่เรียนด้วยบทเรียนผ่านเว็บสูงกว่าคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ และนิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าบทเรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

พระมหาสุเมธา ยุระชัย (2550, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพและแนวทางการจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสระบุรี โดยมีเขตเขตเนื้อหาที่ทำการศึกษา 5 ด้านได้แก่ ด้านการหลักสูตรการสอน ด้านการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์โรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกรรม จังหวัดสระบุรี 1) ด้านหลักสูตรการสอน พบว่า ควรขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องช่วยกันพิจารณาปรับปรุงเนื้อหาในแต่ละวิชา ครูผู้สอนต้องประยุกต์เนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันและสอดคล้องกับระยะเวลาเรียน และควรออกกฎระเบียบหรือจัดตารางเรียนให้เป็นระบบมีมาตรฐานและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน 2) ด้านการวางแผนการสอน พบว่า ครูผู้สอนและผู้บริหารสำนักเรียนหรือโรงเรียนควรคำนึงถึงความสำคัญในการจัดทำแผนการสอน และผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการคัดเลือกครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง และควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอน 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนควรมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง หรือการเรียนรู้แบบบูรณาการ และผู้บริหารสำนักเรียนหรือโรงเรียนควรให้ความสำคัญในการอบรมวิธีการสอนหรือจัดให้มีพระนิเทศมาช่วยดูแลนิเทศการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนแก่ครูผู้สอน 4) ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนควรคำนึงถึงความสอดคล้องสัมพันธ์กับองค์ประกอบต่างๆ เช่น เนื้อหา วัตถุประสงค์ เลือกสื่อที่น่าสนใจทันสมัย เหมาะกับวัยและกิจกรรมของผู้เรียน และผู้บริหารสำนักเรียนควรมีการจัดสรรงบประมาณด้านสื่อการเรียนการสอน เพื่อสนับสนุนในการเรียนการสอน และ 5) ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ควรคำนึงถึงการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย มีการวัดและประเมินทั้งด้านผู้เรียนและด้านผู้สอน และผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการประเมินตามสภาพจริงแก่ครูผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

พระครูสุธีปริยัตยาทร (2551, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ของพระสงฆ์ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 โดยแบ่งประเด็นหัวข้อในการศึกษาออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ด้านการออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน ด้านการดำเนินการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการแก้ปัญหาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้สอนควรมีการศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนทั้ง 4 ด้านให้ชัดเจนทุก ๆ ประเด็นอย่างละเอียด ก่อนที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอน พระสงฆ์ผู้สอนควรเข้ารับการฝึกอบรมและพัฒนาเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการเรียนการสอน และควรพิจารณาข้อบกพร่องของตนเองในการจัดการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

วินทภา วิเศษศิริกุล (2551, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยเทคนิคนครนายก ตามความเห็นของนักศึกษา ซึ่งพบว่าความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ คือ 1. อาจารย์ผู้สอนทุกกลุ่มวิชามีประสิทธิภาพการสอนดีมาก ยกเว้นอาจารย์ที่สอน วิชาพื้นฐานระดับ ปวช.2 มีประสิทธิภาพปานกลาง 2. อาจารย์ผู้สอนกลุ่มวิชาบัญชีมีความรู้ความสามารถ

ทางวิชาการการวางแผน ความสามารถในการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนปานกลาง 3. อาจารย์ผู้สอนกลุ่มวิชาการตลาดมีความรู้ความสามารถทางวิชาการ การวางแผนการสอน เทคนิคการสอน การประเมินผล และบุคลิกลักษณะความเป็นครูดีมาก มีเทคนิคการสอน และความสามารถในการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนปานกลาง 4. อาจารย์ผู้สอนกลุ่มวิชาเลขานุการมีความรู้ความสามารถทางวิชาการ การวางแผนการสอน การประเมินผลและบุคลิกลักษณะความเป็นครูดีมาก มีเทคนิคการสอนและความสามารถในการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนปานกลาง 5. อาจารย์ผู้สอนกลุ่มวิชาสามัญพื้นฐาน มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ การวางแผนการสอน เทคนิคการสอน การประเมินผล และบุคลิกลักษณะความเป็นครู ดีมาก มีความสามารถการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนปานกลาง

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

รายงานการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนที่มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาหาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนของผู้สอนที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์นั้น รายงานการวิจัยที่ค้นพบส่วนมากจะเป็นประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษาที่สำคัญมีดังนี้

กรีนวูด (Greenwood, 1974, uppage) ได้สร้างเครื่องมือประเมินผลการสอนของอาจารย์ จำนวน 85 ข้อ มีมาตราวัด 7 ระดับ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ อาจารย์ นิสิตและผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการสอนของอาจารย์ ประกอบด้วย

1. อาจารย์มีความสามารถทำให้นิสิตเข้าใจเรื่องที่สอนได้
2. ใช้วิธีสอนที่ทันสมัย
3. มีความสนใจรับผิดชอบต่อหน้าที่
4. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อนิสิต
5. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
6. มีความยุติธรรมในการประเมินผลการเรียน
7. มีความรู้กว้างขวางและทันต่อเหตุการณ์
8. มีความเข้าใจและเห็นใจนิสิต

วอทรูบา และไรท์ (Wotruba, & Wright, 1975, pp.653-663) ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาเครื่องมือประเมินผลของการสอนของอาจารย์ กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาเป็นคือ ผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิต มหาวิทยาลัยซานเดียเอโก (San Diego University) แผนกบริหารธุรกิจ โดยดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้น ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลที่คาดว่าเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอน
2. ปรับปรุงข้อกระทงโดยวิธีคิว-ซอท (q-sort) พิจารณาแยกข้อกระทง ได้ 6

ประเภท คือ

2.1 ทศนคติที่มีต่อวิชาที่สอน

2.2 วิธีการสอน

2.3 บุคลิกภาพ

2.4 บรรยากาศในห้องเรียน

2.5 อุปกรณ์การสอน

2.6 ทักษะติดต่อผู้เรียน

3. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นทั้งหมด 82 ข้อกระทงไปให้กลุ่มตัวอย่างประมาณ
ค่าใช้เกณฑ์การประมาณค่า 7 ช่วง

4. การวิเคราะห์หาค่า (\bar{X} , S.D.) ของตัวแปรแต่ละกลุ่ม ทดสอบ
ความสัมพันธ์ของทั้ง 3 กลุ่มด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เคนเดล (kendall coefficient) พบว่าทั้ง
สามกลุ่มเห็นสอดคล้องกัน

5. นำตัวแปรที่วิเคราะห์ได้ไปให้กลุ่มตัวอย่างเรียงตามลำดับความสำคัญอีก
ครั้งปรากฏว่าทั้ง 3 กลุ่มเห็นว่าข้อที่มีความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะอาจารย์ตรงกันคือ

5.1 มีความรู้กว้างขวาง ถูกต้อง ทันสมัย และรู้อย่างแท้จริง

5.2 ส่งเสริมให้ฝึกแสดงความคิดเห็น

5.3 กระตือรือร้น

5.4 ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม

5.5 อธิบายเข้าใจง่าย ยกตัวอย่างชัดเจน

5.6 ชอบช่วยเหลือ

5.7 สร้างบรรยากาศการเรียนการสอน

5.8 มีความยุติธรรมในการวัดผล

เบอร์รีเนอร์, และทีคุนอฟ (Berliner, & Tikunoff, 1976, p.251) ได้ทำการวิจัย
เกี่ยวกับคุณลักษณะครูที่มีประสิทธิภาพ และไม่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยได้จำแนกลักษณะ
ขององค์ประกอบได้ คือ

1. บรรยากาศในชั้นเรียน ความร่วมมือระหว่างนักเรียนและครู

2. การสอน ความตั้งใจ การจัดเวลาอย่างเหมาะสม การให้ความช่วยเหลือ
ติดตามตักเตือนนักเรียน

3. การควบคุมชั้นเรียน เช่น การปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดให้อย่าง
สม่ำเสมอ

บุตซอร์ว, และเคอร์ซี (Butzow, & Qureshi, 1978, pp.59-66) ได้เกี่ยวกับศึกษา
สมรรถภาพการสอนวิทยาศาสตร์ของครูวิทยาศาสตร์ที่สามารถสังเกตได้ จากครูวิทยาศาสตร์
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่าครูวิทยาศาสตร์ได้เรียงลำดับของสมรรถภาพในการสอนดังนี้

1. ต้องมีความรู้เป็นอย่างดีในวิชาที่สอนและปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยอยู่
เสมอ

2. ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน
3. ต้องรู้ถึงความแตกต่างในความสามารถของนักเรียน และพยายามที่จะกระตุ้น ส่งเสริมนักเรียนตามความสามารถ
4. ต้องทำให้บทเรียนเป็นที่น่าสนใจ
5. ต้องสามารถควบคุมระเบียบวินัยในชั้นเรียนที่จะมีผลต่อการเรียนของนักเรียน
6. ต้องจัดลำดับขั้นตอนในการสอนได้ดี
7. ต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์
8. ต้องเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันและตรงกับความต้องการของนักเรียน
9. ต้องวัดและประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียน และบอกผลให้นักเรียนทราบ
10. ต้องมีไหวพริบและปฏิภาณไหวศรัยความคิดของนักเรียน
11. ต้องปฏิบัติการณ์ในห้องทดลอง และควบคุมความปลอดภัยได้เป็นอย่างดี
12. ต้องมีความรับผิดชอบในวิชาชีพเป็นอย่างดี

เรย์โนลด์ (Raynold, 1998, p.50) ได้ศึกษาองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนการสอนในสหราชอาณาจักร โดยศึกษาคุณลักษณะของครูที่มีประสิทธิภาพและองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ พบว่า ครูควรใช้สื่อหลากหลายให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ สอนโดยยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ใช่สอนตามหนังสือ และโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้น ครูและบุคลากรของโรงเรียนควรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การจัดการเรียนการสอนที่ดี ทำทหายความสามารถ มีการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน มีการบันทึกผลการเรียนเพื่อพัฒนา และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ

จากการศึกษางานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนจะเกิดประสิทธิภาพได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับผู้สอนกับผู้เรียนเท่านั้น เทคนิคการสอน จิตวิทยาการเรียนรู้ การปกครองในชั้นเรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในห้องและนอกห้องเรียน ก็มีส่วนสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเช่นเดียวกัน เพราะองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์คาดหวังไว้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรในสังกัดวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ทั้ง 8 ตำบล ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน
2. การจัดและเลือกกิจกรรมการสอน

3. การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้
4. กลวิธีการสอนและอุปายในการสอน
5. การปกครองชั้นเรียน
6. บรรยากาศในชั้นเรียน
7. การประเมินผล
8. บุคลิกภาพของผู้สอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี